

PEDIN EDHELLEN

KURS DLA POCZĄTKUJĄCYCH

Thorsten Renk

Tłumaczenie:
Joanna “Adaneth” Drzewowska
Janusz “Ivellios” Kamieński
Sebastian “Vindálf” Domagała

Thorsten Renk

PEDHIN EDHELLEN

Tłumaczenie:
Joanna „Adaneth” Drzewowska

Aktualizacja do wersji 2.7.2:
Janusz „Ivellios” Kamieński
Sebastian „Vindálf” Domagała

BIBLIOTECZKA ELENLILICH
BYTOM, STYCZEN 2008

Projekt okładki:
Ryszard „Galadhorn” Derdziński
Sebastian „Vindálf” Domagała

Copyright © for the Polish translation
by Biblioteczka Elendilich 2008

Tytuł oryginału:
„Pedin Edhellen: A Sindarin Course“

Styczeń 2008, Wydanie I

Publikuję ten tekst zakładając, że nauka i użycie języka, nawet języka wymyślnego, nie narusza praw autorskich jego twórcy. Nie jest moim celem łamanie praw autorskich do jakichkolwiek niepublikowanych tekstów JRR Tolkiena traktujących o gramatyce sindarinu – takie teksty nie są mi dostępne i kurs będzie się opierał na materiałach opublikowanych. Nie twierdzę, że będę uczyć „poprawnej” wersji sindarinu – opieram się na tym, co uważam za najlepszą z możliwych rekonstrukcji gramatyki sindarskiej na podstawie materiałów opublikowanych.

Niektóre osoby i miejsca będą luźno wiązać się z postaciami i miejscami opisanymi w dziełach Tolkiena – celem wprowadzenia ich do kursu jest wyłącznie stworzenie atmosfery, tworzenie nowych interpretacji prac Tolkiena nie jest moim zamiarem. Chcę jedynie pokazać język „w działaniu”. Podobnie zachowanie i sposób myślenia przedstawianych postaci i opisy miejsc determinowane są przez kwestie gramatyczne prezentowane w danej lekcji, zatem często będą różnić się od postaci oryginalnych.

Napisałem ten kurs, aby stworzyć wszystkim zainteresowanym łatwiejszy dostęp do sindarinu. Dozwolone jest ściąganie go z sieci i drukowanie bez specjalnego zezwolenia, ale wyłącznie w celach niekomercyjnych. Zabronione jest jakiekolwiek użytkowanie tego kursu w celach komercyjnych a także oferowanie go do ściągnięcia z sieci bez uzyskania pozwolenia.

Jeśli ktokolwiek uważa, że jego prawa autorskie zostały złamane poprzez publikację tego tekstu, proszę o kontakt: thorsten@sindarin.de

PRZEDMOWA DO WYDANIA ANGIELSKIEGO

Kurs ten został początkowo stworzony do mojego prywatnego użytku w celu przećwiczenia materiału prezentowanego na niemieckiej stronie www.sindarin.de. Dodałem pewne teksty i nadałem całości strukturę lekcji. Od tego czasu jednak kurs znacznie się rozrósł.

Podczas gdy to piszę wychodzi już druga wersja niemiecka do ściągnięcia z sieci. O ile mi wiadomo, ten kurs stał się jednym ze standardowych dokumentów dla uczących się sindarinu z sieci (zanim przejdą do www.ardalambion.com). Przygotowuję zeszyt ćwiczeń a także napisałem podobny kurs quenyi – obecnie w recenzjach. Wersja, którą macie przed sobą, jest wersją angielską¹.

Sądzę, że dla początkującego ucznia największy czar niesie bezpośredni kontakt z sindarskimi tekstami od samego początku nauki, gdyż w ten sposób poznajemy niejako intuicyjnie, w jaki sposób język jest używany. Czytając eseje Helge Fauskangera trudno wyobrazić sobie „żywy” język – są lepsze z punktu widzenia lingwistyki, ale ja nie przypuszczam, żeby większość moich czytelników chciała zostać lingwistami. Myślę, że po prostu chcecie poznać język. Jeżeli tak, ten kurs jest przeznaczony dla was. Jeśli interesuje was, jaki to skomplikowany materiał Helge Fauskanger zamieszcza w swoich artykułach, zajrzyjcie na <http://www.uib.no/people/hnohf/sindarin.htm>.

Kurs składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy wiedzy podstawowej i celem jej jest nauczyć was wszystkiego tego, co w sindarinie jest mniej-więcej regularne. Dodatkowe sekcje dotyczą zapisu języka elfów w tengwarze i zawierają (niezbyt poważne) rozmówki. Sekcje te nie są niezbędne do zrozumienia pozostałej części kursu. Druga część skoncentrowana jest na wyjątkach i wszelakich domysłach dotyczących możliwych interpretacji tekstów oryginalnych.

Głównym problemem podczas nauki sindarinu jest ograniczona ilość materiałów źródłowych, w których Tolkien wypowiadał się na temat tego języka i prawidłowego posługiwania się nim. Co więcej, nie znamy wielu ważnych zagadnień gramatycznych, jak np. wielu zaimków. Wiele form i reguł pojawiających się w tym kursie to do pewnego stopnia domysły. Nie chcę ukrywać tego faktu przed czytelnikami, dlatego przyjmuję następujący schemat:

Wszelkie formy cytowane za Helge Fauskangerem podaję bez dalszych komentarzy. Formy zrekonstruowane przez siebie lub moich znajomych oznaczam pojedynczą gwiazdką * jeśli są to pojedyncze wyrazy. Dłuższe teksty oparte na domysłach zaznaczam wyszarzonym tłem. Jeśli jakaś forma jest szczególnie niepotwierdzona i niepewna, w wyszarzonych tekstach zamieszczam stosowne uwagi.

Nie należy zatem bezkrytycznie ufać tekstom na szarym tle i formom oznaczonym *. Nie są to formy „prawidłowe” w przeciwieństwie do „nieprawidłowych” podawanych w innych opracowaniach: często możliwa jest więcej niż jedna interpretacja. Próbowałem wybrać te najbardziej prawdopodobne, co wcale nie znaczy, że pozostałe są błędne – one są po prostu mniej prawdopodobne (według mnie).

W zasadzie nie podaję żadnych wyjaśnień co do sposobu odtwarzania rekonstruowanych form – mogłyby okazać się za długie (kilka stron do jednej formy) i nasz kurs rozrósłby się w nieskończoność.

I jeszcze ostatnia uwaga: ten kurs jest bardzo jednoznaczny – nie podaję w nim żadnych wzajemnie sprzecznych opinii. Nie sądźcie jednak, że wszystko w sindarinie jest takie pewne i

¹ Polskie tłumaczenie powstało na bazie angielskiego.

bezsprzeczne! Spójność tego kursu wcale nie odzwierciedla jasności naszej wiedzy o sindarinie. Typową sytuacją jest kiedy regułę wysnuwamy w oparciu o mniej niż trzy istniejące w materiałach źródłowych przykłady – oczywiście każdy, kto zajmował się jakkolwiek analizą danych wie, że w takich sytuacjach nie da się wyciągnąć wiążących wniosków. Jest bardzo prawdopodobne, że publikacja dalszych tekstów Tolkiena spowoduje zmiany form prezentowanych tutaj (tak już się przecież zdarzało w przeszłości).

Wszystkich zainteresowanych jak tworzono reguły gramatyki sindarinu w oparciu o dostępne informacje odsyłam do www.ardalambion.com - ale ostrzegam – zawarte tam informacje są bardzo techniczne.

Co do drugiej części kursu: Ta część zawiera bardzo kontrowersyjne elementy, które jednak (w większości) nie są szczególnie ważne dla przeciętnego użytkownika sindarinu (strona bierna, tryb łączący). Elementy takie będę prezentował podając tylko jedną ich interpretację, będą one wyróżnione szarym tłem. Kurs nie jest przecież rozprawą o gramatyce, lecz zbiorem lekcji dla początkujących, nie będę się więc wdawał w roztrząsanie przeczących sobie nawzajem teorii ani analizował stojących za nimi argumentów. To, co tu prezentuję, ja sam uważam za najbardziej prawdopodobne, lecz moje poglądy także mogą się z czasem zmienić (i wtedy zmieni się kurs), jeśli uzyskamy dostęp do nowych materiałów. Kursantom polecam zapoznanie się z alternatywnymi interpretacjami sindarińskiej gramatyki i samodzielny wybór konstrukcji używanych we własnych tekstach i prezentowanych w dyskusjach o gramatyce.

W wersji 2 występuje wiele uderzających różnic w stosunku do przedłożenia znajdującego się na Ardalambionie. Odzwierciedla to w dużym stopniu bardzo owocne dyskusje z Carlem Hostetterem, Bertrandem Belletem, Aaronem Shawem i Florianem „Lothenonem” Dombachem (którym chciałbym bardzo podziękować) i ostatecznie moje własne badania nad fascynującymi pismami Tolkiena jak również wydanie kilku istotnych części materiałów. Rozumowanie będące podstawą zmian zostało przedstawione w serii artykułów gramatycznych na mojej stronie **Parma Tyelpelassiva**:

Mutacje w sindarinie:

<http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/mutations.html>

Sindariński system czasownikowy:

<http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/verbs.html>

Sindariński system zaimkowy z punktu widzenia języka wspólnoeldarińskiego

http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/pron_rek.html

Konstrukcje bezosobowe w językach elfickich

<http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/impersonal.html>

Mam wielką nadzieję, że Helge Fauskanger w końcu przyjmie niektóre z moich poglądów i włączy je w swój przedkład gramatyki sindarińskiej, choć tylko czas i pojawienie się nowych publikacji może pomóc rozjaśnić nieco ciemniejsze zagadnienia.

Wersja 2.5 jest głównie oparta na nowych informacjach o pomysłach Tolkiena na temat sindarinu z czasów po „Władcy Pierścieni”, które zostały opublikowane w „Słowach, frazach i wyjątkach we Władcy Pierścieni” w Parma Eldalamberon nr 17. Znacząco wpłynęły one na naszą widzę o czasownikach sindarińskich, zwłaszcza odmianie przez osoby i tworzeniu czasu przeszłego. Ponadto niektóre z założeń odnośnie mutacji zostały poprawione. Tak więc poleciłbym przeczytać:

Sindariński czas przeszły:

[http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/sindarin past tense.html](http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/sindarin_past_tense.html)

Przedrostki intensyfikujące w Etymologiach

<http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/intensification.html>

Złożenia w noldorinie z Etymologii

<http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/noldorin/compounds.html>

Liczebniki eldarińskie

<http://www.phy.duke.edu/~trenk/elvish/numerals.html>

PRZEDMOWA DO WYDANIA POLSKIEGO

Przyznać muszę, że wykonana przez nas praca, jest dla mnie czymś bardzo ważnym. Dokonanie nowego tłumaczenia, o którym jeszcze krótki komentarz za chwilę, było dla mnie milowym krokiem w działaniu dla społeczności tolkienistów (ale także fanów Tolkiena) w Polsce. Od ponad czterech lat zajmuję się tolkienistyką, z większym lub mniejszym zapałem, bo choć mam dostęp do wielu dzieł Profesora, to nieraz wyrastają przede mną, niczym ściany, bariery czasowe. Tym bardziej cieszy mnie fakt, że mogłem wnieść coś do społeczności. Praca ta nie jest niczym nadzwyczajnym, bo tłumaczenia to zaledwie pomoc, którą mógłby wykonać każdy znawca języka angielskiego. Ma jednak istotne znaczenie dla mnie. Rok temu poznałem sindarin i pokochałem go w takim stopniu, że stale staram się udoskonalać jego znajomość. Wykonanie tego tłumaczenia to dla mnie nie tylko zdobycie nowej wiedzy, ale także pomoc nowicjuszom w poznaniu tego języka. Mówię „nowa wiedza”, ponieważ od poprzedniego tłumaczenia na język polski zmieniło się wiele reguł gramatycznych, co za tym idzie co raz lepiej znamy ten język i lepiej nim możemy się posługiwać. Tutaj chciałbym właśnie napisać nieco o samym tłumaczeniu. Znakomita część tego tłumaczenia pozostała w oryginalnym tłumaczeniu Adaneth. Niektóre lekcje wymagały drobnych zmian i poprawek, inne całkowitego tłumaczenia od nowa. Mam tu na myśli przede wszystkim dalsze lekcje, które wprowadzają już bardziej skomplikowane elementy języka. One musiały być pisane niemalże od zera.

Na koniec kilka podziękowań. Przede wszystkim dziękuję Vindálfowi, za cierpliwość do moich nieustających pytań i wątpliwości oraz za współudział w tym przedsięwzięciu. Drugie podziękowania kieruję do Ciebie drogi Czytelniku. To nowe wydanie tłumaczenia powstało przede wszystkim dla Ciebie i mam nadzieję, że skorzystasz z niego z olbrzymią radością.

Ivellios

Ja od siebie dodam, że praca na rzecz społeczności tolkienowskiej jest dla mnie wielką przyjemnością. Mamy nadzieję, że docenicie nasz trud włożony w przygotowanie aktualizacji pierwszej części kursu (druga już w przygotowaniu!). Stoczyłem nie lada batalię z Wordem, aby kurs prezentował się w takiej formie. Przekonałem się dobitnie, że ten program się do tego nie nadaje, więc być może kolejną wersję kursu przygotowujemy bardziej profesjonalnie.

Na pewno zauważyliście, że kurs znacznie różni się od swojej internetowej wersji. Musiałem sformatować każdy akapit, wyróżnić każdy tytuł i śródtytuł, obrobić tabelki z zaimkami itp. i słowniczki. Do pierwszych ośmiu lekcji dodałem transkrypcję fonetyczną obrazującą prawidłową wymowę, co, mam nadzieję, pomoże początkującym. Specjalnie dodałem uwagi na marginesach przyciągające uwagę czytelników. Te w czerwonych ramkach (mam nadzieję, że przyciągają wzrok) wyróżniają najważniejsze akapity i pozwalają łatwo znaleźć szukane informacje. Znajdziecie też tu dwa powtarzające się zdania na marginesie: *Ma estelion?* „Czy wierzę?” przy niepewnych wnioskach i *Reno vae!* „Zapamiętaj dobrze!” przy tych elementach, o których piszący w sindarinie często zapominają.

Tam, gdzie uznałem to za potrzebne, rozszerzyłem akapity – zwłaszcza w miejscach omawiających rzeczy oczywiste dla Anglika, a trudne dla Polaka. Chyba najwięcej dopisałem w sekcji o ACI.

Dodałem też niewystępujący w żadnym tłumaczeniu kursu ani oryginale indeks, dzięki któremu jeszcze szybciej znajdziecie to, czego chcecie!

Jeśli zauważycie jakiegokolwiek błędy, piszcie na mojego mejla sebastianx9@wp.pl ! Jeśli pomożecie, to być może wydanie całości kursu będzie wolne od błędów. A już wkrótce potłumaczmy ostatnie osiem lekcji.

Vindálf

Bardzo dziękuję Eirien, Míriel, Ithrenwen, Giliathiell, Penenûr, Lothenon, Calar, Maewen i wielu innym za pomocne komentarze, krytykę i za wsparcie.

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA DO WYDANIA ANGIELSKIEGO	7
PRZEDMOWA DO WYDANIA POLSKIEGO	10
SPIS TREŚCI	12
O SINDARINIE JAKO JĘZYKU ARTYSTYCZNYM	15
LEKCJA 1	17
GRAMATYKA	18
<i>Przedimek określony i nieokreślony</i>	<i>18</i>
<i>Forma dopełniacza</i>	<i>18</i>
<i>Zaimki osobowe</i>	<i>19</i>
SŁOWNICZEK	20
TENGWAR	21
<i>uwagi ogólne</i>	<i>21</i>
<i>Dwanaście znaków podstawowych</i>	<i>21</i>
LEKCJA 2	23
TEKST	23
GRAMATYKA	24
<i>podstawowe informacje o czasownikach w sindarinie</i>	<i>24</i>
<i>końcówki zaimków dla czasowników typu a</i>	<i>24</i>
<i>bezokolicznik</i>	<i>25</i>
<i>Tryb rozkazujący</i>	<i>26</i>
<i>Formy gerundialne</i>	<i>26</i>
<i>użycie spójnika „i”</i>	<i>27</i>
SŁOWNICZEK	27
TENGWAR	27
<i>Więcej o spółgłoskach</i>	<i>27</i>
<i>Samogłoski</i>	<i>28</i>
<i>Przykłady</i>	<i>29</i>
LEKCJA 3	30
TEKST	30
GRAMATYKA	31
<i>Informacje ogólne</i>	<i>31</i>
<i>Reguły dotyczące mutacji</i>	<i>32</i>
<i>Zmiany następujące po ‘i’ (spójniku)</i>	<i>34</i>
SŁOWNICZEK	35
TENGWAR	35
<i>Jeszcze więcej o spółgłoskach</i>	<i>35</i>
<i>Zapis głosek r i s</i>	<i>36</i>
<i>Przedimek określony</i>	<i>36</i>
<i>Interpunkcja</i>	<i>36</i>
<i>przykłady</i>	<i>37</i>
LEKCJA 4	38
TEKST	38
GRAMATYKA	38
<i>tworzenie liczby mnogiej</i>	<i>38</i>
<i>mutacja nosowa</i>	<i>40</i>
SŁOWNICZEK	41
TENGWAR	41

<i>Kilka różnych uwag.....</i>	41
<i>Przykłady</i>	42
<i>Sposób zapisu używany w Belerandzie (tzw. styl belerandzki).....</i>	42
<i>Przykłady</i>	42
LEKCJA 5	44
TEKST	44
GRAMATYKA	45
<i>uwagi ogólne</i>	45
<i>Końcówki zaimków dla czasowników typu I</i>	45
<i>bezokolicznik</i>	46
<i>tryb rozkazujący</i>	46
<i>Formy gerundialne</i>	46
SŁOWNICZEK	47
ROZMÓWKI — POWITANIA	47
LEKCJA 6	49
TEKST	49
GRAMATYKA	50
<i>Przymiotniki</i>	50
<i>Przeczenia</i>	52
<i>Zdania złożone</i>	53
SŁOWNICZEK	53
ROZMÓWKI — MOŻESZ MI PODAĆ...?	54
LEKCJA 7	56
TEKST	56
GRAMATYKA	56
<i>przedrostki</i>	56
<i>formy dzierżawcze</i>	57
<i>czas przeszły czasowników typu a</i>	58
SŁOWNICZEK	60
ROZMÓWKI — PORÓWNYWANIE	60
LEKCJA 8	62
TEKST	62
GRAMATYKA	63
<i>przyimki</i>	63
<i>nieregularna liczba mnoga</i>	64
<i>zgodność i niezgodność</i>	65
<i>zaimki w formie dopełnienia</i>	65
SŁOWNICZEK	66
ROZMÓWKI — ZAPROSZENIE	66
LEKCJA 9	68
TEKST	68
GRAMATYKA	69
<i>CZAS PRZESZŁY CZASOWNIKÓW TYPU I</i>	69
<i>ZAIMKI WSKAZUJĄCE</i>	71
<i>TRYB ROZKAZUJĄCY CZASOWNIKA „BYĆ”</i>	71
<i>LICZBA MNOGA SŁÓW ZAKOŃCZONYCH NA –AI</i>	71
SŁOWNICZEK	72
ROZMÓWKI — POGODA	72
LEKCJA 10	73

TEKST	73
GRAMATYKA	74
CZAS PRZYSZŁY	74
<i>Tworzenie liczby mnogiej słów zakończonych na -u</i>	75
<i>Liczebniki</i>	75
SŁOWNICZEK	76
ROZMÓWKI — PYTANIE O DROGĘ	77
LEKCJA 11	78
TEKST	78
GRAMATYKA	78
<i>ANALOGICZNE FORMY CZSU PRZESZŁEGO CZASOWNIKÓW TYPU I</i>	78
<i>Analogiczne formy czasu przeszłego czasowników typu A</i>	80
<i>Zbiorowa liczba mnoga</i>	81
<i>Zaimek względny w formie celownika</i>	82
SŁOWNICZEK	82
ROZMÓWKI — W BOJU	83
LEKCJA 12	84
TEKST	84
GRAMATYKA	84
<i>Przymyki</i>	84
<i>Mutacja mieszana</i>	86
SŁOWNICZEK	87
ROZMÓWKI — OPOWIEDZ OP SOBIE	87
LEKCJA 13	89
TEKST	89
GRAMATYKA	89
<i>PRZYMKI</i>	89
<i>Mutacja mocna</i>	90
<i>Mutacja płynna</i>	91
<i>Nowe przedrostki</i>	91
<i>Przedimek oboczny</i>	92
<i>Liczebniki porządkowe</i>	92
SŁOWNICZEK	92
ROZMÓWKI — CZAS	93
LEKCJA 14	94
TEKST	94
GRAMATYKA	94
<i>Imiesłowy tworzone od czasowników typu A</i>	94
<i>Imiesłowy tworzone od czasowników typu I</i>	96
<i>IMIESŁOWY CZASOWNIKÓW Z ANALOGICZNYM CZASEM PRZESZŁYM</i>	97
SŁOWNICZEK	98
ROZMÓWKI — NA ŁONIE NATURY	98
INDEKS	100

O SINDARINIE JAKO JĘZYKU ARTYSTYCZNYM

Pozwoliłem sobie dodać do kursu niezbyt długi dodatek. Dotyczy on sindarinu ogólnie. Uważam, iż brak podstawowych informacji na jego temat może wprowadzać wiele zamieszania.

A więc czym jest *sindarin*? Na to pytanie próbował odpowiedzieć Ryszard „Galahorn” Derdziński w serii swoich artykułów opublikowanych w nr. 16, 17 i 19 pisma Sekcji Tolkienowskiej ŚKF „Simbelmynë”. Z punktu widzenia naszego świata (tzw. *świata pierwotnego*) jest to język artystyczny tworzony przez prof. J. R. R. Tolkiena² od czasów I wojny światowej do swojej śmierci. Tworzony na fonetyczne podobieństwo walijskiego. Byłoby doprawdy wspaniale, gdyby Tolkien w latach 30-tych obmyślił kompletną gramatykę, a później wymyślał tylko słownictwo, aż wymyśliłby chociaż 10 000 słów, które pozwalałyby tłumaczyć większość tekstów (podobno wykształcony Anglik włada przynajmniej 45 000 słów), wraz z całą frazeologią, itp.

Prawda jest jednak inna. Słów mamy chyba 2 000 – 3 000. To o wiele za mało, by swobodnie rozmawiać, nie ma żadnych słów opisujących współczesny świat, ale nawet wielu podstawowych brakuje. Na sindarin należy patrzeć jak na grupę obrazów bazujących na jakimś wyobrażeniu w umyśle Tolkiena, który ciągle był przemalowwany na nowo. Tu zmieniał się pierwszy plan, dwa lata później kolor tła, a trochę później powstał obraz niemal zupełnie inny. Zmieniała się gramatyka, powstawały od nowa słowa już istniejące, te istniejące zmieniały formę. I tak dalej, i tak dalej. Był to proces nieustannego doskonalenia, nie wiemy nawet, czy w końcu zakończony. Mamy więc mnóstwo niezwykle różnorodnego materiału.

Chyba więc oczywiste jest, że **nie da się** nauczyć sindarinu. Można go poznawać, tak jak poznaje się literacką twórczość Tolkiena czy jakiegokolwiek innego autora, czy jak poznaje się dzieła malarskie. **Nie można** uczyć się szkiców, kiedy widzimy np. kilkanaście tabelk zaimków osobowych czy kilkanaście wersji tego samego zdania. Skąd wiedzieć, co jest formą ostateczną? Czy taka w ogóle kiedykolwiek istniała? Ostateczna forma sindarinu prawdopodobnie nie powstała, a przynajmniej nie jest nam znana.

Czy więc nie ma sensu nauka sindarinu? To zależy od tego, co chcemy zrobić. Ten kurs jest zbudowany z tego, co udało się Thorstenowi Renkowi i badaczom, z których prac korzystał, wyłowić z ogromu źródeł. Znajdziecie tutaj to, co pojawia się najczęściej i jest najbardziej prawdopodobne. Dużo jednak rzeczy nie zostało przez Tolkiena dokładnie opisanych, stąd te szare ramki. Ten kurs jest idealny, jeżeli chcecie wyobrazić sobie życie tych magicznych istot wymyślonych przez Tolkiena — jeśli chcecie niejako napisać ich pieśni, dialogi, opowieści. Jest to wspaniała zabawa. Można w ten sposób docenić piękno i eufonię sindarinu, o które Tolkien starał się aż do śmierci. Możemy sprawić, że elfowie zaczną do nas mówić! Jeśli jednak chcecie korzystać z sindarinu tak jak np. angielskiego (rozmawiając z przyjaciółmi, pisząc artykuły, książki, różnorodne formy liryczne), to najpewniej nie uda się Wam.

Vindálf

² Tak na marginesie: wymawaj /tolki:n/, a nie błędnie /tolkjen/.

Mae govannen!
ma:j gɔvan:ɛn ||

Aragorn: Mae govannen!
ma:j gɔvan:ɛn ||

Arwen: Mae govannen! Im Arwen.
ma:j gɔvan:ɛn || im arwɛn ||

Aragorn: Im Aragorn. Im adan. Ech
elleth?
im aragɔrn || im adan || ɛx ɛl:ɛθ ||

Arwen: Ma. Im elleth. Im sell Elrond.
ma || im ɛl:ɛθ || im sɛl: ɛlrɔnd ||

Aragorn: E hír en Imladris?
ɛ hɪr ɪmladris ||

Arwen: Ma. E peredhel. Ech Rohir?
ma || ɛ pɛrɛðɛl || ɛx rɔhɪr ||

Aragorn: Uin. Im Dúnadan.
ujn || im du:nadan ||

Arwen: Cuio vae, Aragorn!
kujo va:j | aragɔrn ||

Aragorn: Cuio vae, Arwen!
kujo va:j | arwɛn ||

Aragorn: Žegnaj, Arweno!

PRZEDIMEK OKREŚLONY I NIEOKREŚLONY

Przedimki to słowa występujące przed rzeczownikami (lub frazami rzeczownikowymi) np. w wielu językach zachodnioeuropejskich (angielskie *a, an, the*, niemieckie *ein, eine, der, die, das* czy francuskie *un, une, des, la, le, les*). Przedimki dzielimy na **nieokreślone** sygnalizujące, że rzeczownik, o którym mowa, nie jest dotychczas znany, czy to z poprzedniego tekstu, czy z sytuacji bądź też występuje jako nazwa gatunki, np.: *a tree = ein Baum = un arbre*. **Przedimek określony** odnosi się do rzeczy lub istoty już znanej, o której posiadamy już informacje: *the tree = der Baum = l'arbre* – „to konkretne drzewo”, które widzę czy o którym mówię.

Sindarin nie posiada przedimków nieokreślonych:

Przedimki
nieokreślone

edhel
aran

jakiś nieokreślony bliżej elf, odpowiednik angielskiego „an Elf”
jakiś nieokreślony bliżej król, odpowiednik „a king”

Przedimki
określone

Przedimek określony: (angielskie *the*) to w sindarinie w liczbie pojedynczej **i**, w liczbie mnogiej **in**. Przedimki nie mają rodzajów, sindarin w ogóle nie odróżnia rodzajów męskiego, żeńskiego i nijakiego za wyjątkiem form zaimków.

i edhel

ten konkretny elf, którego mam na myśli, odpowiednik angielskiego ‘the Elf’

in ion

konkretni synowie, o których myślę / mówię, odpowiednik „the sons”

Zauważ w ostatnim przykładzie, że czasami liczba mnoga rzeczownika może być taka sama jak liczba pojedyncza. Przedimek określony może być użyty by ją zaznaczyć. Np. **i ion** to *ten syn*, ale **in ion** to już *ci synowie*.

Przedimek jest bardzo ściśle związany z rzeczownikiem, tak ściśle, że często uwidacznia się to w pisowni:

iRath

ta konkretna droga, ‘the way’

Jeśli rzeczownik zaczyna się na spółgłoskę, to po dodaniu przedimka często występują zmiany dźwiękowe. Omówimy je w lekcjach 3 i 4.

FORMA DOPEŁNIACZA

Sindarin jest prostym językiem w sensie gramatycznych zależności pomiędzy rzeczownikami, które zwykle nie są wyrażane poprzez odmianę końcówek. Znacznie częściej korzystamy z przyimków.

Pierwszą formą, jakiej się przyjrzymy, jest **forma dopełniacza**. Odpowiada ona mniej więcej angielskiemu *of* (np. *the name of the girl* = imię (kogo? czego?) dziewczyny). Może ona odpowiadać wielu rodzajom rzeczy: posiadania, tematu, byciu częścią całości, pochodzeniu i własności.

Najprostszą drogą do wyrażenia formy dopełniacza jest *użycie dwóch słów obok siebie*. Drugi z nich jest wtedy uznawany za formę dopełniacza. Często jest tak, że drugim słowem jest nazwa:

I sposób
wyrażenia
dopełniacza

aran Gondor	król Gondoru
hîr Imladris	władca(pan) Imladris

Jednakże, nie tylko przed nazwą:

ion aran	syn króla
ion erain	syn królów

Zauważ, że drugi zestaw przykładów jest nieokreślony. *Może zostać określony przez dodanie przedimka określonego*. Takie wyrazy nadal mogą być pisane obok siebie by wyrazić formę dopełniacza:

ion i aran	syn tego króla
ion in erain	syn tych królów
cabed i aras	skok tego jelenia

Dla określonych form dopełniacza w liczbie mnogiej jest to najczęściej używana forma w sindarinie. Jednakże, jak zauważono wyżej *istnieje przyimek mający wyrazić formę dopełniacza*. Jest nim **en** w liczbie pojedynczej oraz **enan** w liczbie mnogiej, jednakże ta druga forma jest rzadko spotykana. Najczęściej w zastępuje się ją poprzez użycie formy **en** oraz przyłączenie przedrostka **n** do następującego wyrazu. W niektórych przypadkach forma **en** jest skracana do **e**. Forma dopełniacza wyrażona przez **en**, **enan** jest zwykle określona, lecz nie jest to koniecznością.

II sposób
wyrażenia
dopełniacza

cabed en aras	skok tego jelenia
ion en erain	syn tego króla
ion enan erain	syn królów
methed en ninaeth	koniec gorzkich łez
aran en noeg	król tych krasnoludów

en może być także użyte z nazwami, jednak nie jest to regułą:

aran enan Ennorath	król Śródziemia (Ennorath – ‘śród-lądy’)
---------------------------	--

Podobnie istnieje dodatkowa (choć rzadko spotykana) para form **nan** (dla liczby pojedynczej) i **nia** (dla mnogiej), która także wyraża formę dopełniacza. Tak samo jak w przypadku użycia **en**, formy te mogą, ale nie muszą być określone.

III sposób
wyrażenia
dopełniacza

aras nan aran	jeleń tego króla
ion nia erain	synowi tych królów

Jeżeli drugie słowo takiej konstrukcji zaczyna się na spółgłoskę, zwykle zachodzą zmiany dźwiękowa, zwane też mutacjami. Poruszmy te kwestię w dalszych lekcjach 3. i 12.

ZAIMKI OSOBOWE

Zaimki osobowe są to krótkie wyrazy takie jak: *ja, ty, on, ona*, które w zadaniach zastępują rzeczowniki. W sindarinie zaimki mogą być **emfatyczne** (z „naciskiem” = to ja, właśnie ja) lub **nieemfatyczne**.

Podział
zaimków

Sindarin ma grzecznościową, formalną formę drugiej osoby używaną, gdy adresatem jest wyżej postawiona osoba lub obcy. Formą, którą prezentujemy

Zaimek grze-
cznościowy

tutaj, **le**, jest zapożyczona z języka quenya. Istnieją też archaiczne formy sindarińskie **de**, **dhe**, które mogły być używane w Doriacie.

Zaimki nieemfatyczne

Nieemfatyczne, sindarińskie formy zaimków osobowych są następujące:

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1	ni ja	mí my
2	le Ty, Pan, Pani	le Wy, Państwo
2	ci ty	ci wy
3	ho on	hy oni
3	he ona	hi one
3	ha ono, to	hai one, te

Formy liczby mnogiej określające rodzaj męski lub żeński używane są prawdopodobnie tylko do określania takich grup, gdzie wszyscy są tej samej płci: **hy** to 'oni' = sami mężczyźni, **hi** to 'one' = same kobiety. W przypadku grup mieszanych i do określania rzeczy lepiej jest używać formy nijakiej **hai**.

Zaimki emfatyczne

Emfatyczne, formy są znane tylko w liczbie mnogiej. Mamy: **im** (ja), **ech** (ty, zwyczajowe) oraz **e,est** (on, ona, ono).

Czasownik „być”

Przypuszczamy, że w sindarinie nie istnieje słowo odpowiadające czasownikowi 'być' w tym najbardziej podstawowym znaczeniu. Z drugiej strony, kiedy używamy innych czasowników, zaimki osobowe redukują się tylko do końcówek (zobacz lekcja 2). Na podstawie powyższych stwierdzeń dochodzimy do wniosku, że zaimki osobowe użyte w pełnym brzmieniu (nie jako końcówki) odpowiadają formom czasownika *być*.

Im Arwen.
Ci aran.

Ja (jestem) Arwen, dosłownie 'ja Arwen'
Ty (jesteś) królem, dosłownie 'ty król'.

Zakłada się, że innych zaimków osobowych używamy w ten sam sposób.

SŁOWNICZEK

sindariński	polski	ion (mn. ion)	syn, synowie
adan (mn. edain)	człowiek	ma	Dobry!, Doskonały!,
aran (mn. erain)	król		Tak jest!, tak
aras (mn. erais)	jeleń	mae	Dobrze
cabed	skok		dzień dobry '=
cuio vae!	do widzenia! '= żyj	mae govannen	dobrze [że]
edhel (mn. edhil)	dobrze'		spotkany'
elleth (mn. ellith)	elf	methed	koniec
	elfka	naug (mn. noeg)	Krasnolud
Ennorath	Śródziemie	Nirnaeth	gorzkie łyzy
	'=wewnętrzne	peredhel	półelf
	ziemie'	rath (mn. raith)	droga, ścieżka
hîr (mn. hîr)	pan, władca	sell (mn. sill)	córka
Imladris	Rivendell	uin	nie

UWAGI OGÓLNE

Aby zapisywać sindarin na sposób elfów należy opanować tengwar, elfie pismo. Dla początkujących największym problemem będzie fakt, że pojedynczy znak zwany 'tew' nie odpowiada pojedynczemu dźwiękowi. Znaczenie znaku odszyfrowujemy w zależności od sposobu zapisu stosowanego np. w danym regionie geograficznym. W zapisie sindarinu ma zastosowanie system tengwaru inny niż system, którego użylibyśmy do zapisu quenyi. Nawet sindarin można zapisać na dwa odrębne sposoby: system zwyczajny dla sindarinu oraz sposób używany w Beleriandzie.

Cechą stałą tengwaru są relacje pomiędzy poszczególnymi znakami, niezależnie od tego, jaki reprezentują dźwięk. W następnej sekcji rozpoczniemy omawiać sposób zapisu zwyczajny dla sindarinu, który to sposób będzie najczęściej używany w tym kursie.

DWANAŚCIE ZNAKÓW PODSTAWOWYCH

Podstawą systemu zapisu w tengwarze są dwa znaki składające się tylko z 'kreski' ('telco') i z 'łuku' ('luva'): i . Dodając linię zamykającą łuk otrzymujemy następne dwa znaki: i .

Znamy więc już 4 znaki:

'tinco' – w sposobie zapisu zwyczajnym dla sindarinu dźwięk **t**

'parma' – dźwięk **p**

'calma' – ten symbol i znaki pochodzące od niego nie są używane do zwyczajnego zapisu sindarinu, stosowane są głównie do zapisu quenyi.

'quesse' – dźwięk **k** (zapisywany **c**)

Po dodaniu kolejnych 'łuków' otrzymujemy dalsze znaki:

'ando' – dźwięk **d**

'umbar' – dźwięk **b**

'ungwe' – dźwięk **g**

Zauważcie, że dodatkowy 'łuk' oznacza głoskę dźwięczną.

Możemy także wyciągnąć 'kreskę' do góry i otrzymamy:

'thule' – dźwięk **th** jak w angielskim *thank you*

'formen' – dźwięk **f**

‘hwesta’ **ᄁ** – dźwięk **ch** [czytany normalnie **ch**]

Po dodaniu dźwięczności do tych znaków (dodatkowy ‘łuk’) otrzymamy:

‘anto’ **ᄂ** – dźwięk **dh** jak w angielskim *the*

‘ampa’ **ᄃ** – dźwięk **v** [czytany **w**]

‘unque’ **ᄄ** – dźwięk **gh** [zbliżony do dźwięcznego **h** słyszanego jeszcze gdzieś w Polsce]

Zestawienie znaków podstawowych:

ᄁ	ᄂ	ᄃ
t	p	c (k)
ᄂ	ᄃ	ᄄ
d	b	g
ᄃ	ᄄ	ᄅ
th	f	ch
ᄂ	ᄃ	ᄄ
dh	v (w)	gh

Znak ‘unque’ **ᄄ** nie jest normalnie używany w sindarinie, stosuje się go do zapisu innych języków (np. Czarna Mowa). Jeśli w sindarinie występuje zbitka spółgłosek **gh** zapisuje się je dwoma oddzielnymi znakami **ᄃᄅ** i inaczej się je wymawia (**gh**).

LEKCJA 2

TEKST

ညာဉ်ဇံ့ ထိ ထဲဇာဉ်ဃှံ
အလှူဉ်ဇံ့ ထိသံ ချဉ်ဇာဉ်ဃှံ
ယဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထဲ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့
အလှူဉ်ဇံ့ ထဲ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ချိ ထဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့
ယဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထိသံ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့
အလှူဉ်ဇံ့ ထဲ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့
ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့
ယဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထဲ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့
ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့
ယဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထဲ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့
ယဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ထဲ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ချဉ်ဇာဉ်ဇံ့ ဖွဲဉ်ဇာဉ်ဇံ့

Aduial mi Imladris

adujal mi imladris ||

Glorfindel: Man anglenna?

man aŋlen:a ||

Aragorn: Im Aragorn.

im aragorn ||

Glorfindel: Mae govannen, Aragorn, ci mellon.

ma:j govan:en | aragorn | ki mel:ən ||

Aragorn: Man sad Arwen?

man sad arwen ||

Glorfindel: Ennas mi amrûn. Dortha min adab.

en:as mi amru::n || dərθa min adab ||

Aragorn revia nan adab. Arwen nan annon.

aragorn revi ˈa nan adab || arwen nan an:ən ||

Arwen: Mae govannen, Aragorn, minno.

ma:j govan:en | aragorn | min:o ||

Arwen ah Aragorn anglennar i edrain en-falch Imladris.

arwen ah aragorn | aŋlen:ar i ˈedrain enfalx
imladris ||

Arwen: Anor revia na aeglir. Thinna. Lastog in edhil linno?

anor reviˈa na a:ŋglir || θin:a || lastəg inɛðil lin:o ||

Wieczór w Rivendell

Glorfindel: Kto idzie?

Aragorn: Ja, Aragorn. [= jestem Aragorn']

Glorfindel: Witaj, Aragornie, jesteś przyjacielem

Aragorn: Gdzie jest Arwena?

Glorfindel: Tam na wchodzie. Mieszka w tym domu.

Aragorn idzie do (tego) domu. Arwena (jest) przy bramie.

Arwena: Witaj, Aragornie, wejdź.

Arwena i Aragorn idą do brzegu (= granicy) doliny Rivendell.

Arwen: Słońce idzie ku szczytom gór. Zmierzcha. Słyszysz śpiewanie elfów?

PODSTAWOWE INFORMACJE O CZASOWNIKACH W SINDARINIE

W sindarinie, najogólniej mówiąc, występują dwa rodzaje czasowników:

Klasy czasowników

1. Rodzaj pierwszy, obejmujący liczniejszą grupę czasowników 'słowotwórczych' tzn. utworzonych od staroelfickiego rdzenia przez dodanie końcówki słowotwórczej (**-na, -ia, -da, -tha, -ta**). We wszystkich podanych końcówkach ostatnią głoską jest **-a**, więc ten rodzaj czasowników określa się **czasownikami typu A'**. Temat takich czasowników wygląda np. tak: **lacha-** zapalić się, płonąć.
2. Druga, mniej liczna grupa obejmuje czasowniki 'pierwotne' zwane także 'prymitywnymi' lub 'mocnymi'. Wywodzą się one bezpośrednio z rdzeni staroelfickich bez dodawania końcówek. Ponieważ czasowniki z tej grupy tworzą czas teraźniejszy przez dodanie łączącego **-i-**, a także **i** występuje w ich formie bezokolicznika, określane są nazwą **'czasowniki typu I'**. Forma podstawowa takich czasowników to np. **ped-** (mówić). Czasownikami z tej grupy zajmiemy się szczegółowo w lekcji 5.

KOŃCÓWKI ZAIMKÓW DLA CZASOWNIKÓW TYPU A

Aby określić wykonawcę czynności do czasownika sindarskiego dodajemy końcówkę osobową, nie stawiamy wtedy pełnej formy osoby przed czasownikiem.

Zaimki nieemfatyczne

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1	-n ja	-m my -nc my
2	-l Ty, Pan, Pani	-*lir Wy, Państwo
2	-g ty	-gir wy
3	-(końcówka zerowa) on	-r oni, one

Zauważcie, że trzecia osoba liczby pojedynczej (on, ona, ono) nie ma żadnej końcówki – forma trzeciej osoby liczby pojedynczej będzie dla czasowników 'typu A' identyczna z formą podstawową. Jest jednak różnica pomiędzy pierwszą osobą liczby mnogiej **-m** i **-nc**: **-m** jest formą wyłączającą, tj. nadawca (osoba mówiąca) odnosi się do siebie mówiącego i swojej grupy, ale nie do osoby, do której mówi, natomiast **-nc** jest formą włączającą zawierającą odbiorcę (osobę, do której się mówi).

W pierwszej i drugiej osobie liczby pojedynczej końcówki **-an** i **-ag** (jeśli dodaje się je do czasownika 'typu A') **zawsze zmienia się w -on i -og.**

Od formy podstawowej **lacha-** (płonąć) mamy:

Czas teraźniejszy czasowników typu A

lachon (ja płonę), **lachog** (ty płoniesz), **lachal** (Ty płoniesz, Pan/Pani płonie), **lacha** (on/ona/ono płonie)
lacham (my płoniemy), **lachanc** (my płoniemy), **lachagir** (wy płoniecie), **lachalir** (Państwo płoną), **lachar** (oni/one płoną)

Jeśli podmiot zdania jest wyrażony osobnym słowem, wtedy używamy formy podstawowej czasownika bez końcówek. Forma podstawowa może występować w liczbie pojedynczej lub w mnogiej w pojedynczej wtedy, kiedy podmiot jest także w liczbie pojedynczej, w mnogiej wtedy, kiedy podmiot jest w l. mnogiej. Forma podstawowa jest identyczna z formą trzeciej osoby w liczbie pojedynczej lub mnogiej. Nie powoduje to zwykle pomyłek w 1. i 2. osobie, myląca może być osoba 3. w porównaniu z formą podstawową:

Arwen linna.	Arwen śpiewa [bez końcówek, 3 osoba l. poj.]
Im linna.	ja śpiewam [bez końcówek, podmiot wyrażony oddzielnym słowem]
Linnon.	ja śpiewam [końcówka osobowa dodana do czasownika].

Zdania typu *Im linnon* (ja-śpiewam-ja) prawdopodobnie nie są w sindarinie poprawne.

W trzeciej osobie liczby mnogiej jest podobnie, forma ta jest identyczna z liczbą mnogą formy podstawowej³:

Edhil linnar	elfy śpiewają
Mí linnar	my śpiewamy

BEZOKOLICZNIK

Bezokolicznik tworzymy zamieniając ostatnie **-a** w formie podstawowej na **-o**.

lacha → lacho (płonać)
linna → linno (śpiewać)
anna → anno (dać)

Bezokolicznik
czasowników
typu A

Możemy utworzyć zdanie podobne do angielskiego *I hear Arwen sing*. Cóż to za dziwna forma? Zdanie oznaczone kursywą dosłownie znaczy *słyszę Arwenę śpiewać*. Konstrukcja taka jest niepoprawna gramatycznie w języku polskim, chociaż zachowała się w dialekcie śląskim: *Słysza Arwyna śpiewać*. Często była w łacinie, gdzie została nazwana *Accusativus Cum Infinitivo* (ACI). Nazwa ta precyzyjnie wyjaśnia jej budowę: po **czasownikach** opisujących czynności zmysłów stawiamy **rzeczownik** w bierniku, a po nim **bezokolicznik**. Czynności zmysłów to m.in. widzenie, słyszenie, czucie. **Rzeczownik** w bierniku to osoba/rzecz, którą widzimy, słyszymy czy czujemy (czuję *kogo? co?* zapach, bitwę, wicher, orków). **Bezokolicznikiem** wyrażamy to, co widziana/słyszana/wyczuwana osoba robi (śpiewać, tańczyć, grać, biegać).

ACI w sinda-
rinie

W języku angielskim mamy np.: *I hear Arwen sing*, co odpowiada wspomnianemu śląskiemu *Słysza Arwyna śpiewać* czy łacińskiemu *Audio Arvenæ cantare*, co na polski musimy przetłumaczyć jako *Widzę, że Arwena śpiewa*.

Mamy więc czasownik *słyszę* = *I hear* = *adio* = *słysza* (czynność zmysłów), rzeczownik w bierniku *Arwenę* = *Arwen* = *Arvenæ* = *Arwyna* (osoba, którą

³ Podczas gdy ta końcówka jest dobrze potwierdzona, może ona raczej być wyznacznikiem liczby mnogiej niż prawdziwą końcówką osobową 'oni, one'. W takim wypadku istniałyby nietożsame końcówki: znacząca dokładnie 'oni, one' oraz bezosobowa i trzeciosobowa końcówka liczby mnogiej. I rzeczywiście istnieją teksty, w których używa się jako końcówki trzeciej osoby liczby mnogiej -nt.

słyszemy) i bezokolicznik *śpiewać* = sing = cantare = śpiewać (to właśnie robi słyszana osoba).

laston Arwen linno

Słyszę, że Arwen śpiewa, ang. *I hear Arwen sing*

gannu linn

Zauważcie, że w sindarinie **forma podstawowa nie jest formą bezokolicznika**. W słownikach podawane są zwykle formy podstawowe (przy omawianiu czasowników 'typu I' zobaczycie dlaczego) z tłumaczeniem w formie bezokolicznika, np.:

linna- (to sing/śpiewać)

Należy jednak pamiętać, że forma **linna-** nie pojawia się w sindarskich tekstach a już na pewno nie wyraża bezokolicznika.

TRYB ROZKAZUJĄCY

Tryb rozkazujący czasowników typu A

Tryb rozkazujący tworzymy podobnie jak bezokolicznik - zamieniając ostatnie - **a** w formie podstawowej na -**o**. Dla czasowników 'typu A' bezokolicznik i forma rozkazująca są identyczne. Rozróżnia się je na podstawie kontekstu. Nie ma różnicy pomiędzy trybem rozkazującym dla liczby pojedynczej i mnogiej.

lacho (płoń!/płońcie!), **linno** (śpiewaj!/śpiewajcie!), **anno** (daj!/dajcie!), **minno** (wejdź!/wejdźcie!)

Tryb rozkazujący może być użyty w trzeciej osobie, by wyrazić życzenie:

Minno Aragorn!

Niech wejdzie Aragorn!

Jednakże może to być źródłem problemów: **Anglenno i aran!** może znaczyć zarówno 'Zbliż się do króla!' i 'Niech król zbliży się!'.

FORMY GERUNDIALNE

Formy gerundialne nazywane są także rzeczownikami odsłownymi lub rzeczownikami odczasownikowymi. Tworzymy je przekształcając czasownik w rzeczownik: pływać → pływanie, mówić → mówienie. Formy gerundialne nazywają czynności.

Gerundium dla typu A

Formy gerundialne od czasowników 'typu A' tworzymy dodając do formy podstawowej końcówkę -**d**. Odpowiada ona polskiej końcówce -*cie/-nie* (*bycie, śpiewanie, granie, pływanie*).

lacha- (płonać) → **lachad** (palenie się, płonienie)

ertha- (jednocyć) → **erthad** (jednoczenie)

linna- (śpiewać) → **linnad** (śpiewanie)

Wszyscy władający językiem angielskim powinni zwrócić uwagę, że nie wszystkie formy zakończone na -*ing* to formy gerundialne. Mamy jeszcze formy typu *the singing Elf* = *śpiewający elf*, gdzie 'singing' jest imiesłowem, nie rzeczownikiem odsłownym. Imiesłowy w sindarinie to zupełnie inna sprawa.

Formy gerundialne są często używane w sindarinie tam, gdzie język angielski używa bezokolicznika, Trudno powiedzieć, która z form jest bardziej poprawna:

laston linnad
laston Arwen linnad

słyszę śpiewanie
słyszę śpiewanie Arwen

Z tego, co wiemy, formy gerundialne mogą być także użyte jako regularne rzeczowniki w sindarinie, jednakże nie mogą występować w liczbie mnogiej.

na ʒɪʁɪʊmβ

UŻYCIE SPÓJNIKA „I”

W sindarinie występują dwa odrębne słowa spełniające funkcję spójnika i.: *jeden* z nich jest prawdopodobnie zapożyczeniem z quenyi. Pierwszy jest sindarińską formą **a**. Jeśli poprzedza samogłoskę, przybiera postać **ah**:

Dwa spójniki
„i”

Aragorn **a** Legolas
Elrond **ah** Aragorn

Aragorn i Legolas
Elrond i Aragorn.

Z samogłoską można to także zapisywać jako **Elrond a Haragorn**. Dla wielu spółgłosek prowadzi to do złożonych zmian dźwiękowych, które opiszemy bardziej szczegółowo w lekcji 3.

Tym *drugim* słowem jest **ar**, które może nie prowadzić do takich zmian.

SŁOWNICZEK

sindarin	polski		
a(h)	i	lasta-	słyszeć, słuchać
ar	i	linna-	śpiewać
adab (l.mn. edaib)	dom, budynek	man?	kto? co?
aeglir (l.mn. aeglir)	łańcuch górski	man sad?	gdzie? 'co (za)
adual	wieczór	mellon (l.mn.	miejsce?'
amrûn	wschód (strona	mellyn)	przyjaciół
anglenna-	świata)	mi	w
anna-	podejść	min	w (tym),
annon	dać	minna-	odpowiednik ang.
Anor	brama, drzwi	na	'in the...'
dortha-	słońce	nan	wejść
edhil	mieszkać,	revia-	do, w stronę
edrain	przebywać	thinna-	do (tego),
ennas	elfy (l. mnoga)		odpowiednik ang.
falch (l.mn. felech)	granica		'to the...'
lacha-	tam		iść, zawędrować
	dolina, jar		zmierzchać się
	płonąć, palić się		

TENGWAR

WIĘCEJ O SPÓŁGŁOSKACH

Jeśli skrócimy 'kreskę', otrzymamy kolejne dwie grupy znaków. Niestety nie będą one zgadzały się tak logicznie z wymową jak do tej pory:

Znaki z krótką 'kreską' i pojedynczym 'łukiem' to:

'ore' **ṛ** – w sposobie zapisu zwyczajnym dla sindarinu dźwięk r

'vala' **ṽ** – dźwięk w (angielskie w, czytany ł)

'wilya' **ṽ** – ten symbol nie jest używany do zapisu sindarinu.

Używając dwóch 'łuków' otrzymamy:

'numen' **ṽ** – dźwięk n

'malta' **ṽ** – dźwięk m

'nwalme' **ṽ** – dźwięk ñ, połączone ng jak w angielskim 'ring' albo jak w wyrazie *angina*. Tego znaku używamy tylko na początku lub na końcu wyrazu, jeśli zbitka spółgłosek **ng** występuje w środku, zapisujemy ją dwoma oddzielnymi znakami i wymawiamy normalnie.

Dodajemy kolejne znaki do naszej tabelki:

ṛ	ṽ	ṽ
r	w (ł)	- (nie występuje)
ṽ	ṽ	ṽ
n	m	ñ (ng)

SAMOGŁOSKI

W zwyczajnym zapisie sindarinu, którym tutaj się zajmujemy, samogłoski oznaczane są poprzez *tehtar* – znaczki umieszczone nad spółgłoskami. W sindarinie czytamy 'z góry na dół' – najpierw *tehta* oznaczona na górze, później spółgłoska pod nią. (w quenyi jest dokładnie odwrotnie). *Tehtar* wyglądają tak:

ṽ ṽ
- samogłoska a, - samogłoska e,

• ṽ ṽ
- samogłoska i, - samogłoska o, - samogłoska u,

Czasami (np. w napisie na Pierścieniu) znaki oznaczające o i u są zamieniane. Zależy to od tego, który dźwięk jest popularniejszy w zapisywanym języku – *tehta* o jest łatwiejsza do napisania i dlatego w sindarinie oznacza o – dźwięk o występuje w sindarinie częściej niż u.

W sindarinie mamy jeszcze jedną samogłoskę: y [czytane jak zwykłe polskie y].

Tehta oznaczająca y to dwie kropki

Jeżeli chcemy zapisać sindariński dyftong [dwie samogłoski obok siebie wypowiedane jednym tchem] wtedy pierwszą samogłoskę zaznaczamy jako *tehta*, a drugą pełnym znakiem. Dyftongi w sindarinie to ai, ei, ui, ae, oe i au – każde inne dwie samogłoski stojące obok siebie czytamy oddzielnie.

Znaki używane w zapisie dyftongów to:

α – dźwięk i w dyftongach zakończonych na i, np. α̇ oznacza ai

λ – dźwięk e w dyftongach zakończonych na e, np. λ̇ oznacza ae

ο – dźwięk u w dyftongu zakończonym na u, ο̇ oznacza au

Czasami słowo kończy się na samogłoskę albo stoją obok siebie dwie samogłoski, które nie tworzą dyftongu. Wtedy nie stosujemy pełnych znaków samogłoskowych, lecz tzw. 'nośnik' który nie reprezentuje żadnego dźwięku – jest podstawką pod tehta danej samogłoski. Jeśli potrzebujemy zapisać długą samogłoskę [oznaczaną 'daszkiem' np û] używamy 'długiego nośnika' który także nie reprezentuje żadnego dźwięku, jest jedynie podstawką dla tehty (znaku samogłoskowego).

PRZYKŁADY

ṛṛ̇ = aran (król)

ṛjṛ̇ = tîw (znak)

ṛṛ̇ṛ̇ṛ̇ = Aragorn

ṛṛ̇ṛ̇ṛ̇ ṛjṛ̇ = Barad-dûr

ṛṛ̇jṛ̇ = Moria

TEKST

ገሙ ስላ ጥሪኤ ነፃ ከረከ።

Arwena: Jak drzewo i las.

INFORMACJE OGÓLNE

W sindarinie bardzo ważna jest odpowiednia płynność dźwięków podczas wypowiadania słów. W tym języku zachodzi wiele zmian dźwiękowych zwanych mutacjami spółgłoskowymi – pierwsza spółgłoska w wyrazie często się zmienia, aby zwiększyć płynność mówienia. Zjawisko takie zachodzi szczególnie wtedy, kiedy sąsiadują ze sobą wyrazy związane znaczeniowo (np. przedimek i rzeczownik).

Pod kątem historycznym, powodem mutacji są przekształcenia dźwiękowe powstałe w wyniku rozwoju prymitywnego języka elfickiego do sindarinu. Zmiany, jakie zachodzą wewnątrz wyrazów, mogą być odzwierciedlone przez mutacje. Można to przedstawić za pomocą na przykład przedimka określonego, który niemal staje się częścią wyrazu. Na przykład słowo 'ojciec' w prymitywnym języku elfów znaczy *atar*. W sindarinie słowo to brzmi **adar**, ukazując, że *-t* zamienia się w *-d-* następując po samogłosce. Taka sama zmiana ma miejsce w wypadku wyrazu **tawar** (drewno, las), co oznacza, że wyraz zaczyna się na *t-*, gdy dodawany jest przed niego przedimek określony: *i tawar* zamienia się wtedy w **i dawar** lub **iDawar**.

Powstawanie mutacji

Zmiany spółgłosek stwarzają problem dla uczących się sindarinu. Słowniczki podają słowa w porządku alfabetycznym według pierwszej litery – gdy pierwsza litera ulegnie zmianie, uczeń nie odnajdzie szukanego słowa jeśli nie opanuje reguł rządzących mutacjami. Wygląda to tak:

Są dwa słowa: **saew** (trucizna) i **haew** (przyzwyczajenie). Jedną z reguł mutacji spółgłoskowych mówi, że *s-* będące pierwszą literą wyrazu może zmienić się w *h-* w pewnych okolicznościach, np. po przedimku liczby pojedynczej *i*. Gdybyśmy chcieli powiedzieć 'ta trucizna' = *the poison*, powiemy **i haew** (bo *i saew* podlega mutacji *s→h*). Ale które **haew**, trucizna czy przyzwyczajenie? Wytrawny znawca sindarinu akurat na to się nie nabierze, bo wie, że w tych okolicznościach *h-* zmienia się w *ch-* ('to przyzwyczajenie' = **i chaew**). Są też takie przypadki, że i specjaliści rozróżniają znaczenie tylko z kontekstu.

Widzicie już, że tylko solidne zaznajomienie się z regułami mutacji może nam pomóc w odnajdywaniu znaczenia słówek w słownikach – bez tej wiedzy szukając słowa, które widzicie w tekście, po prostu nie wiecie, czego szukać.

Jest kilka typów mutacji spółgłoskowej: mutacja słaba, mutacja mocna, mieszana, "zwarta" i "płynna". Wszystkie te nazwy są terminami czysto technicznymi i omówimy je we właściwym czasie. Na razie zajmijmy się tylko najpopularniejszym rodzajem mutacji: słabą (ang. *soft mutation*, *lenition*).

Podział mutacji

Istnieje jeszcze inna metoda klasyfikowania mutacji: mamy mutacje fonologiczne (przesunięcia dźwiękowe spowodowane przez połączenie podczas mówienia dwóch słów) i mutacje gramatyczne (powodowane pełnioną przez dane słowo funkcją gramatyczną w zdaniu). Na razie nie będziemy się tym bliżej zajmować. Zaznaczam tylko dwie rzeczy:

1. jeśli jakieś słowo znajduje się w takim kontekście, że możliwa jest mutacja fonologiczna i mutacja gramatyczna, to stosujemy mutację fonologiczną,

2. mutacje nigdy nie nakładają się na siebie – nie ma takich przypadków, kiedy najpierw stosujemy mutację np. fonologiczną a potem gramatyczną na to samo słowo.

Przykłady za chwilę.

REGUŁY DOTYCZĄCE MUTACJI

Mutacja słaba (lenicja) pojawia się w sindarinie bardzo często. W jej wyniku spółgłoski "mocne" stają się spółgłoskami "słabymi"⁴.

Dotyczy ona zmian pierwszych głosek wyrazów w następujących kontekstach:

1. w rzeczownikach po przedimku liczby pojedynczej **i**,
2. w przymiotnikach występujących po rzeczowniku, który jest opisywany [np. drzewo wysokie],
3. w rzeczownikach poprzedzonych przymiotnikami,
4. w przymiotnikach używanych w funkcji przysłówka (do określania czasownika), jeśli przymiotnik występuje po czasowniku
5. w czasownikach występujących po przymiotnikach używanych w funkcji przysłówka (do określenia czasownika)
6. w słowach pełniących funkcję dopełnienia bliższego występujących w celowniku lub w bierniku

Dopełnienie to część zdania określająca czasownik i odpowiadająca na pytania przypadków, np. w zdaniu 'mama dała książkę Marysi' są dwa dopełnienia: dała co? książkę, komu? Marysi. Dopełnienie bliższe daje się zamienić na podmiot podczas tworzenia strony biernej: 'Książka została dana Marysi.' → 'książka' jest dopełnieniem bliższym. Z 'Marysią' jest większy problem: w j. polskim nie może być podmiotem strony biernej, w angielskim jest to możliwe: 'Mary was given a book.' Pamiętajcie, że sindarin został stworzony przez człowieka, dla którego angielski był językiem ojczystym. Cóż, mogę tylko polecić naukę angielskiego...⁵

A tak dopełnienie bliższe definiuje David Salo: *osoba lub rzecz bezpośrednio dotknięta czynnością. W zdaniu June dotknęła mnie, mnie jest dopełnieniem bliższym.* W języku polskim chyba zawsze jest wyrażane biernikiem.⁶

7. w czasowniku, jeśli występuje zaraz po podmiocie zdania, często zachodzi mutacja słaba

⁴ W tej mutacji w sindarinie głoski już zmutowane należą do grupy "lenis", czyli "słabej", w opozycji do "fortis", czyli "mocnej". Obecnie fonologia (przynajmniej angielska) często woli rozróżnienie głosek "lenis" od "fortis" niż głosek "dźwięcznych" od "bezdźwięcznych", jako że te dźwięczne, nie zawsze są takie i mogą się w różnych kontekstach w różnym stopniu ubezdźwięczniać - zaś głoski "fortis" żadne tego rodzaju zmiany nie dotyczą. Mutację tę nazywa się też lenicją, czyli "osłabieniem" - stąd nazwa "mutacja słaba" – komentarz Galadhorna.

⁵ Uwaga tłumaczki

⁶ Uwaga drugiego tłumacza.

8. Drugie słowo w wyrazach złożonych [utworzonych z połączenia dwóch innych wyrazów, np. ang. *Ringbearer*] często podlega mutacji słabej.

Wyliczyłem tu wszystkie te reguły tylko po to, żebyście mieli pełny obraz. Dokładniej przyjrzymy się im później (w lekcji 15). Dodatkowo, warto zauważyć, że wiele zasad jest opcjonalnych. Na przykład tylko około połowa przymiotników występujących po rzeczownikach w tekstach w sindarinie podlega mutacji.⁷

Teraz zajmiemy się tylko zasadą 6 i 7.

W zdaniu:

Aragorn bada na Imladris. Aragorn idzie do Rivendell.

czasownik występuje bezpośrednio po podmiocie i podlega mutacji: z formy podstawowej **pada-** otrzymujemy **bada**. Porównajcie z innym zdaniem:

Aragorn aran Gondor pada na Imladris. Aragorn król Gondoru idzie do Rivendell.

Czasownik nie występuje tu bezpośrednio po podmiocie, wtrącone zostały słowa **aran Gondor** i dlatego nie wystąpiły okoliczności powodujące mutację.⁸

W zdaniu:

Lasto venn. Słyszę mężczyznę.

mamy słowo **benn** (mężczyzna), które uległo mutacji słabej (lenicji) **b** → **v** gdyż jest dopełnieniem bliższym.

W zdaniu:

Annon chammad vellon. Daję ubranie przyjacielowi.

mamy dwie mutacje:

- **hammad** → **chammad** (ubranie) – dopełnienie bliższe (ubranie jest dawane...)
- **mellon** → **vellon** (przyjaciel) – również dopełnienie bliższe (a friend is given clothes)

Jak już mówiłem, żaden wyraz nie podlega mutacji dwukrotnie. Mamy np. słowo **tawar** (las), które w funkcji dopełnienia bliższego wygląda **dawar** (po mutacji). Gdybyśmy chcieli teraz powiedzieć np. 'widzę ten las' i dodać przedimek określony liczby pojedynczej, słowo **dawar** nie podlega dalszym mutacjom (nie zmieni się w **dhawar**, na przykład).

Zmiany spółgłosek zachodzące podczas mutacji słabej (lenicji):

Mutacja słaba
– lenicja

⁷ W tym kursie będzie to odzwierciedlone poprzez fakt, że czasami niektóre formy w tekstach nie zostaną poddane lenicji. Zwykle kryterium przy wyborze jest decyzja, jaka forma brzmi lepiej.

⁸ Thorsten nie ma racji, że w drugim przykładzie czasownik nie następuje bezpośrednio po podmiocie - podmiotem w tym przypadku jest całe **Aragorn Aran Gondor** (Aragorn król Gondoru). Lepszym przykładem byłoby **Pada Aragorn na Imladris**, z orzeczeniem, które znajduje się przed podmiotem. W tym wypadku nie ma lenicji. – komentarz Galadhorna

p-, t-, c- (k-) zamieniają się w **b-, d-, g-**:

pân (deska) → **i bân** (ta deska)
tawar (las) → **i dawar** (ten las)
calad (światło) → **i galad** (to światło)

b-, d- zamieniają się w **v-, dh-**:

benn (mężczyzna) → **i venn** (ten mężczyzna)
daw (ciemność) → **i dhaw** (ta ciemność)

g- znika i zapisywane jest jako **'-**:

galadh (drzewo) → **i 'aladh** (to drzewo)
glam (maczuga) → **i 'lam** (ta maczuga)

h-, s- i **m-** zamieniają się w **ch-, h-** i **v-**:

hammad (ubranie) → **i chammad** (to ubranie)
salph (zupa) → **i halph** (ta zupa)
mellon (przyjaciół) → **i vellon** (ten przyjaciel)

hw- zamienia się w **chw-**:

hwest (wietrzyk) → **i chwest** (ten wietrzyk)

f-, th-, n-, r-, l- nie podlegają mutacji słabej.

fen (próg) → **i fen** (ten próg)
thond (korzeń) → **i thond** (ten korzeń)
nath (tkanina) → **i nath** (ta tkanina)
rem (sieć) → **i rem** (ta sieć)
lam (język) → **i lam** (ten język)

rh- i **lh-** zamieniają się najprawdopodobniej w **thr-** i **thl-**:

rhass (urwisko) → **i thrass** (to urwisko)
lhûg (wąż) → **i thlûg** (ten wąż)

Mutacja słaba występuje także po następujących partykułach i przedrostkach: **ab, adel, am, ath-, athra-, be, dad, di, go-/gwa-, na, nu/no, trî/tre-, ú-** i **av-/avo**. Powróćmy do nich później.

ZMIANY NASTĘPUJĄCE PO 'I' (SPÓJNIKU)

Mutacje po
spójniku 'i'

Jak już zauważono w poprzedniej lekcji, **a** (spójnik 'i') także powoduje zmiany pierwszej spółgłoski następującego po nim słowa. Zmiany te nie są historycznie takie same jak słaba mutacja, chociaż w późnym sindarinie (lub wersji używanej przez ludzi) można dopatrzyć się użycia po **a** po prostu lenicji.

p-, t- i **c-** zamienia się w **ph-, th-** i **ch-**

tawar (las) → **galadh a thawar** (drzewo i las)
pân (deska) → **thond a phân** (korzeń i deska)

calad (światło) → **dîn a chalad** (cisza i światło)

l- i **r-** zamienia się w **lh-** i **rh-**

lam (język) → **rhaw a lham** (mięso i język)

rem (sieć) → **nath a rhem** (sieć (np. pajęcza) i sieć [dokładnie 'web and net'])

W archaicznym sindarinie także **gw-** zamieniało się w **w-**, ale w Trzeciej Erze reguła ta nie była już stosowana.

Wszystkie inne spółgłoski pozostają bez zmian.

SŁOWNICZEK

sindarin	polski		
benn (mn. binn)	mężczyzna	lam (mn. laim)	język
calad (mn. celaid)	światło	lhûg (mn. lhÿg)	wąż
daw	ciemność	matha-	czuć
dîn (mn. dîn)	cisza	nath (mn. naith)	sieć (ang. web)
dôl (mn. dÿl)	głowa	nîn	mój
dartha-	czekać	orthad	wzejście,
fair (mn. fir)	śmiertelnik	pân (mn. pain)	wzniesienie się
fen (mn. fin)	próg	peth (mn. pith)	deska
galadh (mn. gelaidh)	drzewo	prestannen	słowo
gardh (mn. gerdh)	świat	rem (mn. rim)	zmieniony
glam (mn. glaim)	hałas	rhaw (mn. rhoe)	sieć
hammad (mn. *hemmaid)	ubranie	salph (mn. selph)	mięso, ciało
hwest (mn. hwist)	wietrzyk	sui	zupa *
Ithil	księżyc	tawar (mn. tewair)	jak (= tak jak)
		thond (mn. thynd)	las
			korzeń

TENGWAR

JESZCZE WIĘCEJ O SPÓŁGŁOSKACH

W tengwarze są także znaki nie składające się z kombinacji 'kreski' i 'łuku'. Są to:

'silme' – dźwięk **s**

'silme nuquerna' – dźwięk **s**

'lambe' – dźwięk **l**

'rómen' – dźwięk **r**

'hwesta sindarinwa' – dźwięk **hw**

'hyarmen' – dźwięk **h**.

Możemy już zbudować kompletną tabelkę:

ṛ	ṕ	ḡ	ṛ	ṛ	ṛ
t	p	c(k)	r	w	-
ḍ	ḅ	ḡ	ṛ	ṛ	ṛ
d	b	g	n	m	ng
ḥ	ḥ	ḥ	ḥ	ḥ	ḥ
th	f	ch	s	s	hw
ḥ	ḥ	ḥ	ḡ	ḡ	ḡ
dh	v	gh	r	h	l

ZAPIS GŁOSEK R I S

Zauważyliście na pewno, że w tabelce mamy po dwa znaki na głoski r i s. Której powinniśmy używać? Najogólniej mówiąc, kończąc słowo wybieramy znak 'zamykający', czyli ṛ lub ḡ. Te same wersje znaków wybierzemy, jeśli będziemy chcieli umieścić nad nimi tehtar – ich kształt jest po prostu bardziej użyteczny do stawiania nad nimi znaków tehtar.

PRZEDIMEK OKREŚLONY

Jeśli rzeczownik, który będzie za przedimkiem, zaczyna się od spółgłoski, znak dla i oznaczamy poprzez tehta nad pierwszą spółgłoską rzeczownika:

ḥḡṛ = *i vellon* (ten przyjaciel)

Jeśli rzeczownik, który będzie za przedimkiem, zaczyna się od samogłoski, symbol i oznaczamy poprzez tehta nad 'krótkim nośnikiem':

ḡḡṛ = *i aran* (ten król)

INTERPUNKCJA

Tengwar nie ma takiej samej interpunkcji jak, powiedzmy, język polski. Przerwy w mówieniu oznaczane są kropkami:

krótka przerwa (jak nasz przecinek) to jedna kropka ·

a dłuższa przerwa (coś pomiędzy średnikiem a kropką) to dwukropek :

Inne znaki:

koniec akapitu lub wypowiedzi
oznaczamy czterema kropkami ❖❖❖❖
ułożonymi w kwadrat

Mamy jeszcze znak zapytania:

i wykrzyknik:

PRZYKŁADY

[illegible]

Aragorn, Legolas, Galadriel, Gimli, Perhael, Eirien

Nieco wyjątkowo, jeśli po wygłosowym **a** występuje **-r-**, **-l-** i spółgłoska przydechowa zwarta, tj. złożenia takie jak **-lph**, **-rph**, **-lch**, **-rch**, **-lth**, **-rth**, **-ldh**, **-rdh**, to wygłosowe **a** zmienia się w **e** lub czasami w **ei**:

salph (zupa) → **selph** (zupy)
gardh (królestwo) → **gerdh** (królestwa)
falch (wąwóz) → **felch** (wąwozy)
alph (łabędź) → **eilph** (łabędzie)

e w ostatniej sylabie → **i**, **e** w pozostałych sylabach nie zmienia się:

edhel (elf) → **edhil** (elfy)
hên (dziecko) → **hîn** (dzieci)

i nie zmienia się:

Ithil (księżyc) → **Ithil** (księżyce)

o w ostatniej sylabie → **y** (czasem także **e**), **o** w pozostałych sylabach → **e**:

orod (góra) → **eryd**, **ered** (góry)
orch (ork) → **yrch** (orkowie)

krótkie **u** → **y**, długie **û** w ostatniej sylabie → **ui**:

tulus (topola) → **tylys** (topole)
dûr (ciemny) → **duir** (ciemni – l. mnoga)

y nie zmienia się:

y lf (naczynie do picia) → **y lf** (naczynia)

zbitka **io** → **y**:

thalion (bohater) → **thelyn** (bohaterowie)

dyftong **au** → **oe**, dotyczy to także wygłosowego **-aw** będącego tym samym dźwiękiem:

draug (wilk) → **droeg** (wilki)
rhaw (ciało) → **rhoe** (ciała)

zbitka **ie** w ostatniej sylabie → **i**:

miniel → **minil** ('Miniel' to nazwa elfa z Pierwszego Plemienia)

Wszystkie pozostałe dyftongi nie zmieniają się:

ae w (ptak) → **ae w** (ptaki)

Jeśli mamy słowo wielosylabowe, stosujemy kombinację wszystkich tych reguł – oddzielnie dla każdej samogłoski lub dyftongu.

annon (brama) → **ennyn**: **a** → **e** (bo nie występuje w ostatniej sylabie), **o** → **y** (ostatnia sylaba)

pennas (historia) → **pennais**: e bez zmian (bo nie występuje w ostatniej sylabie), a → ai (ostatnia sylaba)

MUTACJA NOSOWA

Mutacja nosowa

Mutacja "nosowa" łączy się tematycznie z liczbą mnogą gdyż powodowana jest najczęściej przez przedimek liczby mnogiej **in**. Głoska **-n** z przedimka asymilowana jest często przez następne słowo zmieniając przez to jego pierwszą głoskę. Inny kontekst występowania tego rodzaju mutacji stwarzają przyimki **an** i **dan** (o nich później).

Mutacja nosowa zmienia pierwszą głoskę wyrazu, ale w inny sposób niż mutacja słaba. Przesunięcia dźwiękowe podczas mutacji nosowej to:

p-, t-, c- (k-) zamieniają się w **ph-, th-, ch-**:

pân (deska) => **i phain** (te deski)
tawar (las) => **i thewair** (te lasy)
calad (światło) => **i chelaid** (te światła)

b-, d- zamieniają się w **m-, n-** ale **dr-** nie ulega zmianom:

benn (mężczyzna) => **i minn** (ci mężczyźni)
daw (ciemność) => **i noe** (te ciemności)
draug (wilk) => **in droeg** (wilki)

g- zamienia się w **ng-** ale **gr-, gl- i gw-** nie ulegają zmianom:

galadh (drzewo) => **i ngelaidh** (te drzewa)
grond (maczuga) => **in grynd** (maczugi)

h- zamienia się w **ch-**:

hammad (ubranie) => **i chemmaid** (te ubrania)

hw- zamienia się w **'w-**:

hwest (wietrzyk) => **i 'wist** (te wietrzyki)

f-, l-, m-, n-, r-, s- i **th-** nie podlegają mutacji nosowej, ale poprzedzający je przedimek skraca się do **i**, a w przypadku głoski **r-** przedimek zmienia się w **idh**:

fen (próg)		i fin (te progi)
lam (język)		i laim (te języki)
mellon (przyjaciół)	w liczbie	i mellyn (ci przyjaciele)
nath (tkanina)	mnożej	i naith (te tkaniny)
rem (sieć)	staje się:	idh rim (te sieci)
salph (zupa)		i sailph (te zupy)
thond (korzeń)		i thynd (te korzenie)

rh- i **lh-** zamieniają się w **'r-** i **'l-**:

rhass (urwisko) → **i 'ress**
lhûg (wąż) → **i 'lyg**

SŁOWNICZEK

sindarin	polski	lû	czas
aew	ptak	maba-	chwycić
aphada-	podążać (za kimś)	maetha-	walczyć
athrada-	przejść (przez coś)	orch	ork
barad	wieża	pada-	iść
bess	kobieta (dowolnej rasy)	rim	dużo, wiele
draug	wilk	talath	równina
drava-	ścinać	tawar	las
dring	młot	thalion	bohater
edledhia-	iść na wygnanie	tulus	topola
grog-	bać się	um	zły (niedobry)
grond	kij, maczuga, taran	aew	ptak
gwanna-	umrzeć	aphada-	podążać (za kimś)
hên	dziecko	athrada-	przejść (przez coś)
		barad	wieża

TENGWAR

KILKA RÓŻNYCH UWAG

W tengwarze używa się symboli modyfikujących znaki literowe:

- jeśli falista linia zwana tyldą $\sim$ pojawia się nad **t, d, th, dh** lub **n**, wtedy oznacza dodatkowe **n**, np. Gondor. Jeżeli tylda znajduje się nad **p, b, f, v, m**, to oznacza dodatkowe **m**. W końcu, jeżeli znajduje się nad **c** (k), **g, ch, gh, ñ** (ng), oznacza dodatkowe **ñ**.
- jeśli pod tengwą znajduje się podkreślenie $\sim$ oznacza podwojenie dźwięku (za wyjątkiem nosówek i **s**), np. w **mellon**. W środku słowa podkreślone formen oznacza **ph** w transkrypcji.

Głoskę **w** (podobną do polskiego **ł**) występującą po innym znaku możemy zaznaczyć używając tehty $\sim$ nad tą głoską **Arwen**.

Jeśli nad jakim znakiem nazbierałoby się nam zbyt wiele tehtar, możemy także użyć znaku dla głoski **w**.

Jeśli chcemy zapisać słowo zaczynające się od zbitki **i** z inną samogłoską, pierwsze **i** oznaczamy znakiem λ : **iaur** (stary).

Znaku $\mathring{o}$ używamy także do zapisu zbitki **aw** (czytanej jak polskie "au" lub "ał") na końcu wyrazu: = **naw** (myśl).

PRZYKŁADY

ᑕᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ

grond (maczuga), *lembas*, *linnod* (krótka wiersz, linijki tekstu), *Rohirrim*, *gwedh* (węzeł), *hwest* (wietrzyk)

SPOSÓB ZAPISU UŻYWANY W BELERIANDZIE (TZW. STYL BELERIANDZKI)

Istnieją różne sposoby posługiwania się tengwarem, w zależności od używanego języka i miejsca, gdzie używano tego pisma. W stylu beleriandzkim samogłoski nie są zapisywane poprzez tehtar, lecz oznacza się je pełnymi znakami literowymi:

ᑕ ᐱ ᑭ ᐱ ᑭ to kolejno a, e, i, o, u.

W stylu beleriandzkim imię *Aragorn* wyglądałoby tak: ᑕᑭᑭᑭᑭᑭᑭ

Jeśli chcemy zaznaczyć samogłoskę długą, używamy *andaith* – "znaku wydłużenia":

ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ = *Barad-dûr*.

Dodatkowo w sposobie beleriandzkim znaki **m**, **n**, **y** różnią się od standardowych:

ᑭ to **m**, ᑭᑭ to podwojone **m** czyli **mm**

ᑭ to **n**, ᑭᑭ to podwojone **n** czyli **nn**

(**r** zapisujemy w tym sposobie zawsze symbolem ᑭ)

ᑭ to samogłoska **y**

ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ = *mellon* = przyjaciel (podwójny zapis znaku **j**)

ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ = *annon* = brama (ᑭᑭ jako podwójne **n**).

W sposobie beleriandzkim z reguły nie używa się tehtar: wyjątkiem może tu być tylda do zapisu **w**:

ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ = *gwanna* = on umiera (3 osoba liczby poj.).

PRZYKŁADY

Oto napis z Bramy Morii zapisany w stylu beleriandzkim:

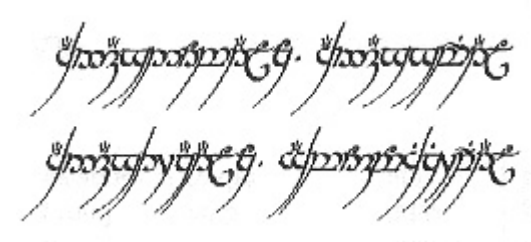
ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ

Ten sam napis w zapisie standardowym:

ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ

Ennyn Durin aran Moria: pedo mellon a minno!

A ten napis chyba poznajecie?

LEKCJA 5

TEKST

Նո՞ւնի

Յ՛ւզկոյն ա՛յ զԵրֆինԵլ ջիւն՝ ուն՝ Շէլ՝ն Եւրօնցո՛ւ։ Յ՛ւզկոյն
զի՛ն ընձն՝ ունցի՛ ունն՝ Լ՛ազն։

Յ՛սկոյն զԵրֆինԵլ ընց՝ Եւն՝

ԵրֆինԵլ ընց՝ Լ՛ազն։

Եւն՝ ընքն՝ ունն՝ Կ՛ա՛ն ի՛ ունն՝ ընձն։

Դ՛ա՛ն Եւն՝ զԵրֆինԵլ Եւ ի՛նքն։ ընքն՝ Լ՛ա՛նի՛ն ո՛ն Շէլ՝ն։

Եւն՝ ջի՛ն ուն՝ Եւրօնցո՛ւ

ԵրֆինԵլ Եւն՝ զԵրֆինԵլ Եւրօնցո՛ւ ունն՝ Լ՛ոյն։ ունցի՛

ԵրֆինԵլ զի՛ն ուն՝ Եւրօնցո՛ւ ի՛ զի՛ն։

Յ՛սկոյն Եւն՝

ԵրֆինԵլ Եւն՝ Եւրօնցո՛ւ ԵրֆինԵլ Եւն։

Siniath

siniˈaθ ॥

Aragorn a Glorfindel reviar na 'lained Imladris. Aragorn gêñ adan neri nan aeglir.

aragorn | a glorfindel reviˈar na lajnd
imladris ॥ aragorn geːn adan neri nan
aːjglir ॥

Aragorn: Glorfindel, tiro venn!

glorfindel | tiro ven:

Glorfindel: Daro ah anglenno!

daro | ah anˈlenːo ॥

I venn bada nan edhel ar nan adan.

ivenː bada nan eðel | ar nan adan ॥

Eobhan: Mae govannen! Im Eobhan. Tegin hiniath an Elrond. Man râd na Imladris?

maːj goˈvanːen ॥ im eobhan ॥ tegin
hiniˈath an elrond ॥ man raːd na
imladris ॥

Glorfindel: Mae govannen! Imladris nan harad. Noro!

maːj goˈvanːen ॥ imladris nan harad ॥

Wieści

Aragorn i Glorfindel wędrują po skraju Rivendel. Aragorn widzi biegnącego człowieka w górach.

Aragorn: Glorfindelu zobacz, mężczyzna!

Glorfindel: Zatrzymaj się i podejdź!

Mężczyzna podchodzi do elfa i człowieka.

Eobhan: Dzień dobry! Jestem Eobhan. Przynoszę wieści do Elronda. Którędy do Rivendell?

Glorfindel: Dzień dobry! Rivendell jest na południu. Biegnij!

noro ||

Glorfindel cên na chaered a gîr.
glorfindel cê:n na xa:ɹed | a gi:r ||

Aragorn: Man?

man ||

Glorfindel: Mathon vorn... Ephedinc i venn.

maθon vorn || ef:edɪŋk iven: ||

Glorfindel patrzy w dal i drży.

Aragorn: Co?

Glorfindel: Czuję ciemność... Idziemy za człowiekiem.

GRAMATYKA

UWAGI OGÓLNE

W przeciwieństwie do czasowników typu A, czasowniki typu I kończą się spółgłoską, ponieważ zawierają sam rdzeń bez końcówki. Przykładem takiego czasownika jest **ped-** (mówić). W czasie teraźniejszym pomiędzy rdzeń a końcówki odmiany wstawiamy łączące **-i-**, stąd nazwa "czasowniki typu I". Poza dwoma wymienionymi typami czasowników (typ A, typ I) jest w sindarinie kilka czasowników nieregularnych. Nieregularności pojawiają się w czasie przeszłym, więc na razie klasyfikujemy wszystkie czasowniki do jednego z dwóch typów.

KOŃCÓWKI ZAIMKÓW DLA CZASOWNIKÓW TYPU I

Końcówki zaimków dla czasowników typu I są prawie identyczne jak u czasowników typu A. Różnica występuje tylko w 3 osobie liczby pojedynczej, gdzie nie ma żadnej końcówki: w odmianie jednosylabowych czasowników typu I samogłoska ulega wydłużeniu. Jak już wspominałem, pomiędzy formę rdzenia a końcówkę osobową wstawiamy łączące **-i-**.

Osoba	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1	-n ja	-m my
		-nc my
2	-*l Ty, Pan, Pani	-*lir Wy, Państwo
2	-g ty	-gir wy
3	-(końcówka zerowa) on	-r oni, one

Końcówki zaimkowe dla czasowników typu I

Od czasownika **ped-** możemy utworzyć:

pedin = mówię, **pedil** = Ty mówisz, **pedig** = mówisz, **pêd** = mówi (bez końcówek, ale z wydłużeniem samogłoski)

pedim = mówimy, **pedinc** = mówimy, **pedilir** = Wy mówicie, **pedigir** = mówicie, **pedir** = mówią

Cz. teraźniejszy czasowników typu I

W odmianie czasowników typu I występują podobne przesunięcia dźwiękowe jak podczas tworzenia liczby mnogiej: przegłos -i, spowodowany tutaj obecnością łączącego **-i-**. Samogłoski **a** lub **o** z rdzenia czasownika pod wpływem łączącego **i** zmienia się w **e**.

Przegłos w czasownikach typu I

Tak więc od **tol-** (przyjść) otrzymamy:

telin = przychodzę, **telig** = przychodzisz, **telil** = Ty przychodzisz, **tôl** = przychodzi (nie było łączącego i, nie ma przegłosu)

telim = przychodzimy, **telinc** = przychodzimy, **teligir** = przychodzicie, **telilir** = Wy przychodzicie, **telir** = przychodzą

Od **dar-** (stań, zatrzymać się) mamy:

derin = staję, **derig** = stajesz, **deril** = Ty stajesz, **dâr** = staję,
derim = stajemy, **derinc** = stajemy, **derigir** = stajecie, **derilir** = Wy stajecie,
derir = stają.

BEZOKOLICZNIK

Bezokolicznik
czasowników
typu I

Bezokolicznik czasowników typu I tworzymy dodając do rdzenia końcówkę **-i** i stosując przegłos **-i**. (Właśnie z powodu przegłosu nie podaje się w sindarskich słownikach form bezokolicznika tylko formy podstawowe):

pedi (mówić), **neri** (biegać), **teli** (przyjść), **pele** (wiedzieć), **firi** (umrzeć)

TRYB ROZKAZUJĄCY

Tryb
rozkazujący
czasowników
typu I

Tryb rozkazujący czasowników typu I tworzymy dodając końcówkę **-o** do rdzenia.

pedo! (mów!), **nor!** (biegnij!), **tolo!** (przyjdź!), **pelo!** (zwiądnij!), **firo!** (umieraj!)

Użycie trybu rozkazującego jest identyczne jak u czasowników typu A.

Tolo Aragon! (Niechaj wejdzie Aragon!)

FORMY GERUNDIALNE

Gerundium
czasowników
typu I

Formy gerundialne (rzeczowniki odsłowne) od czasowników typu I tworzymy dodając końcówkę **-ed** do rdzenia:

cab- (skakać) → **cabed** (skakanie)
cen- (widzieć) → **ceded** (widzenie)
glir- (recytować) → **glired** (recytowanie)

Formy gerundialne są często używane tam, gdzie język angielski użyłby bezokolicznika. Formy gerundialne użyte w funkcji bezokolicznika (np. w konstrukcji ACI) nie podlegają słabej mutacji, jakiej normalnie podlegałoby dopełnienie bliższe:

cenin toled i aduial

Widzę, że wieczór nadchodzi. (ACI)⁹

Jeśli forma gerundialna jest traktowana jako rzeczownik (co? nadchodzenie) wtedy traktowana jest tak samo jak rzeczownik [stosujemy mutację i formę dopełniacza]:

cenin doled en aduial

Widzę nadchodzenie wieczoru.¹⁰

⁹ Po śląsku: *Widza wjecûr nadchodzić*, ang. *I see the evening come*.

¹⁰ Po śląsku: *Widza nadchodzyńy wjecora*, ang. *I see the coming of evening*.

SŁOWNICZEK

sindarin	polski
an	dla
aphad-	podążać
cen-	widzieć
dar-	zatrzymać się, stanąć
*fir-	umrzeć
gir-	drżeć
gland	granica
glir-	śpiewać, recytować
haered	odległość, dal
harad	południe (strona świata)
morn	ciemność
nor-	biegać
ped-	mówić
pel-	wiednąć
siniath	wiadomości, wieści
tir-	obserwować, strzec
tog-	przynieść
tol-	przyjść

RZOMÓWKI — POWITANIA

Dobrze byłoby poznać kilka podstawowych powitań i pożegnań, tak na wypadek gdybyście gdzieś spotkali elfa. Zwykle witamy się prostym

Mae govannen! = dzień dobry!

Jeśli bardziej odpowiada wam forma oficjalna, możecie spróbować powiedzieć:

Le suilon! = pozdrawiam cię!

Jeśli znacie spotkanego elfa bardzo dobrze, możecie użyć zwykłej formy zaimka (nie grzecznościowej):

Gen suilon! = (dosł.) Ciebie pozdrawiam!

Jeśli chcecie się przedstawić, mówicie:

Im (tu wasze imię) = jestem ... albo

Estannen (imię) = jestem nazywana / y ..., albo

Nin estar (imię) = zwą mnie ...

Jeśli używacie tej ostatniej formy, pamiętajcie, że wasze imię musi w tym przypadku podlegać mutacji słabej, bo występuje w funkcji dopełnienia bliższego.

Możecie też powiedzieć:

I eneth nîn (imię) = moje imię to ...

Jeśli chcecie spytać, jak nazywa się spotkany przez was elf, pytajcie tak:

Man i eneth lîn? = jakie jest twoje imię?

Użyliśmy tu grzecznościowej formy zaimka ‘ty’, bo jeśli nie znamy czyjegoś imienia, lepiej będzie użyć stylu oficjalnego.

Jeśli chcecie odejść, mówicie do widzenia:

Cuio vae! = Żegnaj!

Lub, jeśli bardziej odpowiada wam styl formalny:

Namárië. = Żegnaj!

To ostatnie słowo nie pochodzi z sindarinu lecz z quenii, innego, prastarego języka elfów. Jego sindarskim odpowiednikiem byłoby

***Novaer!** = Żegnaj!¹¹

¹¹ Wśród badaczy sindarinu przyjęła się jeszcze jedna możliwa forma tego pozdrowienia: ***Navaer** – komentarz Galadhorna

TEKST

ဟဲဗျာန်

ဒါနီယော့ ပာဗွဲဟ် ဃာတ် ဟံဉ် ဒ် ချဉ်းဗျာန် ပာဗွဲဟ် ဃာတ် ဗျာန်။

အဗျာန် ပာဗွဲ ဃာတ် ဗျာန် လာဉ်။

ဗျာန် ဃာတ် ဗျာန် ဃာတ် ဃာတ်။

မာဉ် ဃာတ် ချဉ်းဗျာန် ဗျာန်။ ပာဗွဲ ဃာတ် ဃာတ် ဃာတ် ဃာတ်။
ဒါနီယော့ ပာဗွဲ ဃာတ် ဃာတ်။ ဗျာန် ဃာတ် ဃာတ်။
ဗျာန် ဃာတ် ဃာတ်။ ပာဗွဲ ဃာတ် ဃာတ်။ ဗျာန် ဃာတ် ဃာတ်။

ဗျာန် ဃာတ် ဃာတ်။ ပာဗွဲ ဃာတ်။ ဗျာန် ဃာတ်။ ဗျာန် ဃာတ်။

ဗျာန် ဃာတ်။ ပာဗွဲ

အဗျာန် လာဉ် ဃာတ်။

ဗျာန် ပာဗွဲ ဃာတ် ဃာတ်။

အဗျာန် လာဉ်။

ဗျာန် ဃာတ် ဃာတ်။ ပာဗွဲ ပာဗွဲ။ ဗျာန် ဃာတ်။

Athrabeth

aθrabeθ ||

Eobhan dhartha min tham a Glorfindrel pada na Elrond.

εəbhan ðarθa min θam | a glɔrfindɛl pada na ɛlrɔnd ||

Glorfindel: Benn anfra annad hiniath.

bɛn: ani:ra an:ad hini·aθ ||

Elrond: Aníron i venn minnad.

ani:rɔn iven: min:ad ||

Eobhan: Mae govannen, Elrond. Edain o Chithaeglr anírar i dulu in edhil. Amarth 'ortheb presta ven. Yrch elaig degir viss a chîn. Curu aglareb e-dagor in edhil istassen. Pelilir galtho ven.

ma:j govan:ɛn | ɛlrɔnd || ɛdajn o xiθa:jglir ani:rar idulu inɛðil || amarθ ɔrθeb presta ven || yrɔ ɛlajg degir vis | a xi:n || kuru aglareb ɛdagɔr inɛðil istasɛn || pelilir galθo ven ||

Elrond: In edhil ú-annar dulu. Penim dûr. I naid edhellin uir i naid in edain.

inɛðil u:an:ar dulu || penim du:r || inajd ɛðɛl:in ujr inajd inɛdajn ||

Arwen: Amman, adar?

am:an | adar ||

Gilraed: Ha gwend iaur.

ha gwend jawr ||

Elrond: Edain ú-chalthar in edhil.

ɛdajn u:xalθar inɛðil ||

Glorfindel: Ô maer.

u:: ma:jr ||

Elrond: In edhil in anírar padad pelir padad. Gerigir i dhâf nîn. Im dartha.

inɛðil in ani:rar padad | pelir padad || gergir iða:f ni:n || im darθa ||

Debata

Eobhan czeka w wielkiej sali a Glorfindel idzie do Elronda.

Glorfindel: Mężczyzna pragnie przynieść wieści.

Elrond: Chcę, żeby ten mężczyzna wszedł.

Eobhan: Witaj, Elrondzie. Ludzie z Gór Mglistych pragną pomocy elfów. Los okrutny kłopotuje nas. Orkowie dzicy zabijają kobiety i dzieci. Znana jest wybitna sprawność elfów w bitwie. Możecie nas ochronić.

Elrond: Elfy nie dają pomocy. Brakuje nam siły. Rzeczy elfie nie są rzeczami ludzi.

Arwen: Dlaczego, ojczy?

Gilraed: To stara przyjaźń.

Elrond: Ludzie nie bronią elfów.

Glorfindel: To niedobrze.

Elrond: Elfy, które chcą iść, mogą iść. Macie moje pozwolenie. Ja zostaję.

GRAMATYKA

PRZYMIOTNIKI

Przymiotnik

Sindarińskie przymiotniki są podobne do rzeczowników, wiele słów może być używanych w funkcji rzeczownika i w funkcji przymiotnika. Przykładem jest **morn**, które możemy przetłumaczyć 'ciemność' albo 'ciemny'. Forma przymiotnika musi zgadzać się z formą rzeczownika, który jest opisywany przez przymiotnik: jeśli rzeczownik występuje w liczbie mnogiej, to przymiotnik też. Liczbę mnogą przymiotników tworzymy identycznie jak liczbę mnogą rzeczowników (przegłos-i).

Przymiotnik w funkcji orzecznika

Jeżeli przymiotnik w zdaniu określa jakiś rzeczownik, to najpierw występuje rzeczownik, a przymiotnik potem – przymiotnik podlega lenicji (patrz lekcja 3).

Odwrotna kolejność, tzn. najpierw przymiotnik a potem rzeczownik, używana jest tylko w stylu poetyckim. Przymiotniki mogą także występować w funkcji orzecznika (części orzeczenia imiennego), a ich pozycja zaraz za rzeczownikiem jest czysto przypadkowa – wtedy mutacja słaba nie zachodzi, bo nie ma związku między rzeczownikiem a następnym wyrazem. Pomówimy o tym jeszcze w lekcji 15, na razie tylko przykłady:

ylf dawaren	naczynie drewniane [przymiotnik, mutacja zaszła]
ylf tawaren	naczynie (jest) drewniane [orzecznik, mutacja nie zaszła]
ylf dewerin	naczynia drewniane [przymiotnik w liczbie mnogiej, mutacja zaszła]

Wiele przymiotników można utworzyć dodając do rzeczownika jedną z następujących końcówek: **-eb**, **-ui**, **-en**. Końcówka **-eb** zwykle oznacza ‘pełen’ (odpowiednik angielskiego *-ful* np. w *beautiful* = pełen piękna). Końcówka **-(r)en** charakteryzuje stałe cechy czegoś, a końcówka **-ui** dotyczy raczej cech chwilowych. Zasady te jednak nie są wiążące w 100 procentach.

Przymiotnik –
słowo twór-
stwo

aglar (chwała, sława) → **aglareb** (chwalebny, sławny)
brass (gorąco do białości) → **brassen** (rozgrzany do białości)
úan (potwór) → **uanui** (potworny)
celeb (srebro) → ***celebeb** (pełen srebra)
celeb → **celebren** (srebrny, ze srebra)

Przymiotniki można także tworzyć od czasowników (zwłaszcza pierwotnych), przykładem jest tutaj końcówka **-weg** oznaczająca ‘czynny w działaniu’ lub **-ui** znacząca ‘zdolny do’.

ped- (mówić) → **pedweg** (rozmowny)
ped- (mówić) → **pedui** (zdolny do mówienia)
tir- (obserwować) → ***tirweg** (uważny, bacny)

Żaden prawdziwy stopień wyższy nie jest znany w sindarinie. Opierając się na quenejskich przykładach można dojść do wniosku, że moglibyśmy użyć konstrukcji z przymikiem. Najodpowiedniejszy do tego celu mógłby być **athan**¹² (poza), powodujący mutację nosową słowa występującego po nim:

Przymiotnik –
stopień
wyższy

Barad beleg acham menn. (Wieża jest wielka ponad człowieka)
Aragorn aglareb athan Elrohir. (Aragorn jest sławniejszy niż Elrohir).

Istnieje także zintensyfikowana forma przymiotnika. Dla celów praktycznych można wyobrazić ją sobie jako zbudowaną z przedrostka **an-**, po którym występuje mutacja nosowa przymiotnika (w rzeczywistości jest to dynamiczne wydłużenie pierwszej spółgłoski, po którym występuje przedrostek **a-** z różnymi następującymi po sobie zmianami dźwiękowymi i asymilacjami).

Przymiotnik --
intensyfikacja

parch (suchy) → **apharch** (jałowy)
alag (dziki) → **analag** (dzikszyszy)
beleg (wielki) → **ammeleg** (większy)
brassen (rozgrzany do białości) → **amrassen** (jeszcze gorętszy...)
maer (dobry) → **ammaer** (lepszy)

¹² Może być także interpretowany jako **athar**, wtedy powodowałby mutację płynną (patrz lekcja 13).

Jeśli w przymiotniku występuje samogłoska **i**, wtedy przedrostek stopniujący ulega przegłosowi –**i** zmieniając się na **en-** /**ein-**:

lint (szybki) → **ellint** (szybszy)
iaur (stary) → **einior** (starszy)
ring (zimny) → **edhring** (zimniejszy)

Przymiotnik –
stopień
najwyższy

Prawdopodobnie nie da się bezpośrednio wyrazić stopnia najwyższego – powstaje on z połączenia formy zintensyfikowanej i dopełniacza:

alag (dziki) → **analag in edain** (niezwykle dziki pośród ludzi, najbliższy człowiek)
iaur (stary) → **einior in edhil** (najstarszy pośród elfów)
maer (dobry) → **ammaer in naid** (najlepsza z rzeczy)
uanui (potworny) → **anuanui in yrch** (najpotworniejszy z orków)

PRZECZENIA

Sindarin rozróżnia zaprzeczania faktów od zaprzeczania zamiarów. Po polsku „Aragorn nie jest elfem” wyraża fakt, podczas gdy „Nie pójdę do Imladris” wyraża zamiar (intencję).

Przeczenie
zamiarom

Zamiarom zaprzecza się używając czasownika **ava-**, tj. **avon** (nie będę) lub **avam** (nie będziemy).

Avon linnad. Nie zaśpiewam. (nie będę śpiewać)
Avam minnad. Nie wejdziemy.

Zaprzeczenia trybu rozkazującego również wyrażają zamiary, tj. pragnienie, aby ktoś nie zrobił czegoś. Używa się wtedy wywodzącej się z tego samego czasownika partykuły **avo** (powodującej lenicję) lub blisko z nią spokrewnionego przedrostka **av-** (także powodującego lenicję).

Przeczenie
trybu
rozkazującego

pedo! (mów!) → **avo bedo!** lub **avbedo!** (nie mów!)
minno! (wchodź!) → **avo vinno!** lub **avinno!** (nie wchodź!)

Na dodatek istnieje jeszcze wykrzyknik **baw!** „nie (rób)!”.

Przeczenie
faktom

Z drugiej strony negacja faktów powstaje z innego czasownika i partykuły **û**. Użyta samotnie oznacza po prostu „nie”.

û na Imladris (nie do Imladris)

Negacja zdań

Znacznie częściej używana jest jako przedrostek **u-**, **ú-** (powodujący lenicję). Kiedy jest dołączony do czasowników, zaprzecza zdaniom:

cên (on widzi) → **ú-gên** (on nie widzi)

Kiedy jest dołączony do gołego rdzenia, to tworzy pewien rodzaj negującego imiesłowu:

ped- (mówić) → **úbed** (nie mówiąc)
tir- (obserwować) → **údir** (nie obserwując)

Negacja
przymiotni-
ków

Przymiotniki także mogą być negowane:

beleg (wielki) → **úveleg** (niewielki)
ha úvaer (to nie jest dobrze)

Jednakże z rzeczownikami często nadaje im złe, złowieszcze znaczenie:

siniath (wieści) → **úhiniath** (złe wieści, złe przeczucia)

Rezczownik –
negacja

W końcu **u-** może być także użyte jako czasownik rdzeniowy. Jest to archaiczny styl mówienia, ale w tym wypadku zdanie także może być negowane poprzez poprzedzenie (uległemu lenicji) nagiemu rdzeniowi czasownikowemu czasownikiem **u-**, tak jak w **uin bed** (nie mówię).

uig dir (nie obserwujecie)
û linna (on nie śpiewa)
uim gen (nie patrzymy)

Negacja zdań
II sposób

ZDANIA ZŁOŻONE

Zaimek względny w sindarinie jest identyczny z przedimkiem określonym: w liczbie pojedynczej **i**, w liczbie mnogiej **in**:

i elleth i linna	ta elfka, który śpiewa
in edhil i maethar	te elfy, które walczą
i ylf i tawaren	to naczynie, które jest drewniane

Składnia –
zdanie
złożone

Zaimek względny **i** zwykle powoduje lenicję czasownika w zdaniu złożonym, forma liczby mnogiej **in** powoduje mutację nosową. Zdarza się, że **i** jest używane dla liczby mnogiej. Jeśli zdanie złożone jest dopełnienie i zaimek względny nie jest w tym wypadku podmiotem zdania podrzędnego, wtedy mutacja prawdopodobnie nie zachodzi.

Laston venn i cenin. (słyszę mężczyznę, którego widzę)

SŁOWNICZEK

sindarin	polski
aglar	sława, chwała
aglareb	sławny, chwalebny
alag	dziki
amarth	los
*amman	dlaczego
aníra-	chcieć, pragnąć
athrabeth	debata
ava-	nie będzie
beleg	wielki
brass	gorąco do białości
brassen	rozgrzany do białości
car	dom, budynek
celeb	srebro
curu	umiejętność, sprawność
dâf	zgoda

dartha-	czekać
e-dagor	w bitwie
gortheb	okropny
gwend	przyjaźń
haltha-	chronić, bronić
iaur	stary
istassen	znany
*lint	szybki
maer	dobry
parch	suchy
pedweg	rozmowny
pen-	brakować (czegoś)
presta-	wpłynąć na coś, zmienić, kłopotać
*pol-	umieć, potrafić, być w stanie
nad	rzecz
o Chithaeglr	z Gór Mglistych
tawaren	drewniany
*tirweg	baczny, uważny
*tulu	pomoc
*tûr	moc, potęga
u-	nie być, nie robić
úan	potwór
uanui	potworny

ROZMÓWKI — MOŻESZ MI PODAĆ...?

Wyobraźcie sobie, że siedzicie wśród elfów przy ognisku albo przy stole, coś tam jecie i półmiski krążą w koło. Dobrze byłoby umieć o coś poprosić. Spróbujcie może tego:

Annach nin...?	Dasz mi...? albo
Annach enni?	Dasz (coś) mi?

To były zwroty bardzo grzeczne. Jeśli jesteście mniej uczeni, możecie spróbować tego:

Anno nin ... !	Daj mi....! albo
Anno enni!	Daj (coś) mi!

Możecie też użyć:

Aníron...	chcę...
------------------	---------

Jeśli to was o coś poproszono, odpowiedzcie:

Mae.	dobrze lub
Annon.	daję.

Jeśli nie chcecie czegoś podać, odpowiedzcie:

baw.	nie
-------------	-----

ú-annon	nie daję
avon	nie, nie daję

A jeśli chcecie być szczególnie niegrzeczni [tylko po co?] powiedzcie tak:

Baw. Han hebin anim.	Nie. Trzymam to dla mnie.
-----------------------------	---------------------------

Jeśli chcecie podziękować, mówicie:

Gen *hannon	dziękuję ci
*Hannon	dziękuję
hannad	dzięki

Jeśli ktoś dziękuje wam, odpowiadacie:

Glassen.	moja przyjemność --- cała przyjemność po mojej stronie.
-----------------	---

Jeśli chcecie o coś poprosić, macie tu całą listę:

saw (sok), ***súthlas** (herbata), ***mornechui** (kawa, dosłownie: czarne przebudzenie), ***nen-e-guil** (alkohol, dosłownie: woda życia), ***nen-e-naur** (spirytus, dosłownie: woda ognista), ***minuinen** (mleko, dosłownie: pierwsza woda), **aes** (jedzenie gotowane), **bass** (chleb)***, **basgorn** (bochenek chleba)***, **lembas** (to wiecie), **cram** (suchar, herbatnik), **rhaw** (mięso), **glî** (miód), **iau** (zboże), **solch** (jadalne korzonki), **paich** (syrop), ***iaunen** (piwo, dosłownie: zbożowa woda)

*** **bass** i **basgorn** są wyjątkami w mutacjach. O tym później.

sindarinie mogą być przedrostkiem dodanym do czasownika. My powiedzielibyśmy, na przykład, 'przejsz przez coś' – w sindarinie taka konstrukcja wyglądałaby 'przez-przejsz coś' [przyimek 'przez' stał się przedrostkiem dodanym do czasownika]. Prawdopodobnie niektóre nasze przymyki w sindarinie pojawia się tylko jako przedrostki. Większość tego typu przedrostków powoduje lenicję w czasowniku przyjmującym przedrostek.

Przedrostki powodujące lenicję to:

go- (razem z)

govaetha Aragorn = on walczy razem z Aragornem

gwa- (razem z, starsza wersja poprzedniego)

gwaguion vess = mieszkam z kobietą

ab- (z tyłu, za)

abvedin Legolas = idę za Legolasem

am- (w górę)

amvêd orod = on wchodzi pod górę, idzie w górę po zboczu

ath-, athra- (na poprzek, przez)

athnallon i hirion = wołam przez rzekę (z drugiego brzegu)

dad- (w dół)

dadvêd orod = on schodzi z góry, idzie na dół ze szczytu

Przedrostki modyfikują nie tylko czasowniki. Dodane do niektórych rzeczowników, tworzą nowe słowa lub przydają rzeczownikom nowego znaczenia: **penn** (zbocze), **ambenn** (zbocze idące w górę).

Jeśli słowo, do którego dodajemy przedrostek, zaczyna się na **lh-** lub **rh-**, to mutacja słaba spowodowana przedrostkiem przebiega inaczej niż zwykła mutacja słaba powodowana innymi przyczynami. Po dodaniu przedrostka **lh-** i **rh-** zmieniają się odpowiednio w **l-** i **r-** (w zwykłej mutacji słabej zmieniały się w **thr-** i **thl-**).

rhûn (wschód – strona świata) => **amrûn** (wschód, także jako wschód słońca)

Porównajcie z: **rhûn** → **i thrûn** (ten Wschód)

FORMY DZIERŻAWCZE

Formy dzierżawcze określają 'właściciela' i wyrażają posiadanie. W sindarinie powinno się raczej mówić o przymiotnikach dzierżawczych, bo formy te zachowują się tak jak przymiotniki. Występują po określanym rzeczowniku (np 'książka moja') i ulegają lenicji.

Zestawienie form dzierżawczych:

Zaimki
dzierżawcze

osoba	liczba pojedyncza	liczba mnoga
1.	nîn = mój	mîn = nasz
2.	lîn = twój	lîn = wasz
2.	(grzecznościowe)	(grzecznościowe)
3.	*cîn = twój (zwykłe)	*cîn = wasz (zwykłe)
3.	tîn = jego, jej	*tîn = ich
3.	în = jego, jej (= swój)	*în = ich (= swój)

Zwykle rzeczownik, który jest określony przez przymiotnik wymaga zaimka określonego. Tylko kiedy rzeczownikiem jest osoba, nie dzieje się tak.

Mabam in ylf vîn = chwytny nasze 'kubki'

Maetha i vaeth î = on walczy w swojej walce

Cenin vess dîn = widzę jego żonę

Zauważyliście już dwie formy dzierżawcze dla 3 osoby. Pierwszej z nich (**dîn**) używamy, gdy 'posiadacz' nie jest podmiotem zdania – w j. polskim powiedzielibyśmy wtedy 'jego, jej, ich'. Druga forma (**în**) to tzw. zaimek zwrotny – 'swoj'. Porównajcie:

Maba i ylf dîn = on chwytny jego (=nie swój) kubek (np. Gimli kubek Legolasa)

Maba i ylf î = on chwytny swój kubek.

Czasami jeden rzeczownik określamy i przymiotnikiem, i formą dzierżawczą. Nie ma wtedy znaczenia, które z określeń wystąpi w zdaniu jako pierwsze. Jednak jeśli jako pierwsza wystąpi forma dzierżawcza to przymiotnik występujący na drugiej pozycji ulegnie mutacji nosowej. (Jeśli kolejność jest odwrotna: przymiotnik a za nim forma dzierżawcza, najprawdopodobniej w większości przypadków forma dzierżawcza ulegnie lenicji).

Mellon vîn maer = przyjaciel nasz dobry

Mellon vaer vîn = przyjaciel dobry nasz.

CZAS PRZESZŁY CZASOWNIKÓW TYPU A

Znakomita większość czasowników typu A wydaje się tworzyć swój czas przeszły przez dodanie końcówki. Dodatkowo czasowniki te dzielimy na przechodnie i nieprzechodnie.

Czas przeszły
przechodnich
typu A

Od przechodnich czasowników [czyli takich, które tworzą stronę bierną] tworzymy czas przeszły przez dodanie końcówki **-nt**. Otrzymana forma jest równocześnie formą trzecio osobową liczby pojedynczej, tak jak przy tworzeniu czasu teraźniejszego.

Czas przeszły
nieprzechod-
nich typu A

Czas przeszły dla czasowników nieprzechodnich [czyli takich, które nie tworzą strony biernej] tworzymy poprzez dodanie końcówki **-s** lub **-st**. W tym wypadku także forma powstała jest odpowiednikiem trzeciej osoby liczby pojedynczej.

Istnieją także czasowniki, które mogą być zarówno przechodnie jak i nieprzechodnie. Przykładem może być tutaj czasownik „topić”. Jakiś człowiek może się topić, wtedy mówimy o nieprzechodniej formie, natomiast góra lodowa może zatopić coś, np. statek (mamy przechodniość). W wypadku takich

czasowników najlepiej używać odpowiednich końcówek w zależności od kontekstu.

maetha- (walczyć) -> **maethant** (on walczy)
cuia- (żyć) -> **cuias** (on żył)

Przechodnie czasowniki typu A w formie czasu przeszłego są odmieniane przez dodanie końcówek osobowych, zmieniając **-nt-** w **-nn-** (jest to typowa zmiana – sindarin zwykle nie może posiadać w środku wyrazu zbitki **-nt-**, zmiana ta ma także miejsce u przymiotników, gdy dodawana jest do nich końcówka). Przykład:

maethannen (walczyłem)
maethanneg (walczyłeś)
maethannel (Pan walczył)
maethant (on walczył)
maethannem (walczyliśmy)
maethannenc (walczyliście)
maethannegir (walczyliście)
maethannelir (Państwo walczyli)
maethanner (oni walczyli)

Niektóre tematy czasowników zakończone są na **-nna**, np.: **linna-** (śpiewać). Aby uniknąć trochę dziwnego powtórzenia **linnannen*, możemy skrócić wyraz:

Skracanie
tematu

linnen (śpiewałem)
linneg (śpiewałeś)
linnel (Pan śpiewał)
linnant (on śpiewał)
linnem (śpiewaliśmy)
linnenc (śpiewaliśmy)
linnegir (śpiewaliście)
linnelir (Państwo śpiewali)
linner (oni śpiewali)

Dla nieprzechodnich czasowników typu A w czasie przeszłym, obecność końcówki **-s** zmienia się przy odmianie w **-sse-**. Przykład:

mudassen (ciężko pracowałem)
mudasseg (ciężko pracowałeś)
mudassel (Pan ciężko pracował)
mudas (on ciężko pracował)
mudassem (ciężko pracowaliśmy)
mudassec (ciężko pracowaliśmy)
mudassegir (ciężko pracowaliście)
mudasselir (Państwo ciężko pracowali)
mudasser (oni ciężko pracowali)

Zaprzeczenie czasowników w formie czasu przeszłego zachodzi na takiej samej zasadzie jak dla czasu teraźniejszego:

Negacja czasu
przeszłego

û-vaethant (on nie walczył)
ûvudassen (on nie pracował ciężko)

Zaprzeczanie form starosindarińskich jest nieco trudniejsze. Czasownik **û** musi być tutaj przekształcony na formę czasu przeszłego, lecz sam zaprzeczony czasownik pozostaje niezmienny:

ûn vel (on nie kochał)
ûnen bed (ja nie mówiłem)
ûnem ðir (my nie obserwowaliśmy)

SŁOWNICZEK

sindarin	polski
bad-	iść
bain	piękny
bâr	dom
bell	silny
beren	odważny
beria-	bronić, chronić
cuia-	żyć, mieszkać
dan	ale, jednak
eirien	stokrotka
egor	lub
enni	mi, mnie
eria-	podnosić się
Gûr	serce
gwann	przeszłość
gwatha-	ocienić, zaciemnić
gwilith	niebo
iâr	krzew
idhren	mądry
io anann	dawno temu
loth	kwiat
ista-	posiadać wiedzę
malen	żółty
maeth	walka
mel-	kochać
mell	drogi
muda-	ciężko pracować
nalla-	wołać, krzyczeć
nan mbar	do domu
*nosta-	czuć (węchem)
*pilin	strzała
*ren-	pamiętać
siria-	płynąć (np. o wodzie)
sirion	rzeka
tanc	silny

ROZMÓWKI — PORÓWNYWANIE

Jeśli chcecie poznać elfów bliżej, dobrze byłoby porozmawiać o tym, co lubicie, a czego nie. Na przykład:

Man loth nostog am mell – i veril egor i eirien?
 Który kwiatek wolisz wachać – różę czy stokrotkę?

Jeśli nie chcecie wnikać w szczegóły, pytajcie:

Man nosta ammain i-lyth?

Który z kwiatów pachnie najładniej?

Odpowiada się na przykład w ten sposób:

I veril ammain.

Róże pachną naprawdę pięknie,

albo

Noston veril ammel i-lych

Najbardziej lubię wąchać róże ze wszystkich kwiatów.

Jeśli chcecie zapytać, jak wyglądacie w jakimś ubranku [to chyba dla pań...], pytacie trochę inaczej:

Man thia ammain – i chammad valen egor i chammad galen?

Co wygląda lepiej – ubranie żółte czy ubranie zielone?

Odpowiedź może brzmieć:

I chammad valen bain athan i galen.

Żółte ubranie jest ładniejsze niż zielone.

W tworzeniu własnych zdań możecie korzystać z tych słówek:

Kolory: caran (czerwony), malen (żółty), calen (zielony), nim (biały), morn (czarny), mallen (złoty), luin (niebieski), mith (szary), gwind (szaroniebieski), baran (brązowy), elw (w kolorze nieba), glos (śnieżnobiały)

Cechy: beleg (wielki, wspaniały), maer (dobry), bain (piękny), mell (drogi, kochany), gwain (nowy), lagor (szybki), *lint (szybki, chyży), tîr (prosty, prawy, poprawny), raeg (zły, nieodpowiedni)

[illegible]

PRZYIMKI

Przyimki

Do tej pory z przyimków używaliśmy tylko **mi**, **na** i **dan**. Przyimki w sindarinie, tak jak w angielskim i polskim, stoją przed rzeczownikiem i najczęściej wskazują na jakieś relacje przestrzenne (w lesie, na stole). Z punktu widzenia gramatyki, wyrażenia przyimkowe są w zdaniu okolicznikiem.

Okolicznik nie podlega mutacji słabej przez sam fakt bycia okolicznikiem (tak jak podlegało dopełnienie bliższe), ale w większości przypadków zachodzi jakaś mutacja fonologiczna w wyniku związku przyimka z rzeczownikiem. Rodzaj mutacji zależy od użytego przyimka. W większości przypadków będzie to lenicja, ale możliwe są również inne typy mutacji. Dokładnie omówimy to w lekcji 21..

Tutaj omówimy tylko przyimki powodujące lenicję:

mi, **vi** (w, pomiędzy) używane do określania miejsca

Cuion mi Chithaeglir = mieszkam w Górach Mglistych
Reviön mi 'elaidh = chodzę pomiędzy drzewami

na, przed samogłoskami również **n'** (do, w stronę, przy = obok, z użyciem czegoś)

tirin na dawar = patrzę w stronę lasu
bâd na 'ondor = on idzie do Gondoru
im n' orod = jestem przy górze

im (pomiędzy) w znaczeniu abstrakcyjnym lub przestrzennym

dagor im vellyn = walka pomiędzy przyjaciółmi

ab (po) określa relacje czasowe

Pêd ab Elrond = mówi po Elrondzie

adel (z tyłu, za) do określania miejsca

Bedin adel in yrch = idę za orkami

am (ponad, nad, górą przez coś) do określania ruchu 'gdzieś wysoko'

Cemmin am i 'olf = skaczę przez gałąź

be (według)

be beth en aran = według słowa króla

di (pod) do określania miejsca i w znaczeniu abstrakcyjnym

athrabeth di 'wilith = debata pod niebem

nu (pod) do określania miejsca

nu amon = pod górką

nef (po tej stronie)

nef aer = po tej stronie morza

trî (przez)

minnon trî annon = wchodzę przez drzwi

Jeszcze przedimek **o** (o, na temat). Jest przyczyną tej samej zmiany dźwiękowej, co **a** „i” oraz powoduje dodanie przedrostka **h-** do słowa występującego po nim:

siniath o Rhohan = wieści na temat Rohanu

trenarn o hedhil = opowieść o elfach

peth o thawar = słowo o lesie

NIEREGULARNA LICZBA MNOGA

Niestety nie wszystkie rzeczowniki i przymiotniki stosują się do podanego w lekcji 4 wzoru na tworzenie liczby mnogiej. Teraz poznamy pierwszą grupę wyjątków.

Istnieją słowa, które w archaicznym sindarinie składały się tylko z jednej sylaby, a w trakcie rozwoju języka wytworzyły drugą sylabę. Ich forma liczby mnogiej odzwierciedla jednak starą, jednosylabową formę. Na przykład w starosindarińskim było słowo **dagr** (bitwa) pochodzące od pierwotnego **ndakrô**. Jego (zupełnie regularna) liczba mnoga to **deigr**. (starosindarińskie **ei** zmieniło się w późniejsze **ai**). Później słowo to wykształciło drugą sylabę, zmieniając się w **dagor**, ale liczba mnoga przeszła proces wykształcania drugiej sylaby niezależnie od liczby pojedynczej, no i mamy **deigor** zamiast oczekiwanego **degry**.

Słowa z tej samej grupy to:

badhor (sędzia) → **beidhor**

bragol (nagły) → **breigol**

dagor (bitwa) → **deigor**

glamor (echo) → **gleimor**

hador (ten-kto-rzuca, miotacz) → **heidor**

hathol (topór) → **heithol**

idhor (zamyślenie) → **idhor**

ivor (kryształ) → **ivor**

lagor (szybki) → **leigor**

magol (miecz) → **meigol**

magor (szermierz, wojownik z mieczem) → **meigor**

nadhor (pastwisko) → **neidhor**

nagol (ząb) → **neigol**

naugol (krasnlud) → **noegol**

tadol (podwójny) → **teidol**

tathor (wierzba) → **teithor**

Nieregularna
liczba mnoga

tavor (dzieciół) → **teivor**
tegol (pióro) → **tigol**
gollor (mag) → **gyllor**

Są to formy poprawne historycznie. W późnej fazie sindarinu (i prawdopodobnie w dialekcie ludzi) te komplikacje można sobie darować i mogą pojawić się inne formy liczby mnogiej. Jedną z opcji jest użycie jednosylabowej formy (np. **naugl**) i dodanie końcówki **-in**, co prowadzi do **nauglin** (krasnodłowie). Inną możliwością jest utworzenie liczby mnogiej w taki sposób, jakby formy poprawne historycznie nie istniały, np. **metyl** jako liczba mnoga od **magol** zamiast **meigol**. Mogą być to dialektowe formy sindarinu.

Jest jeszcze jeden przypadek, kiedy to końcówka **-rô** (opisująca wykonawcę czynności) nie jest dodawana do pierwotnego rdzenia, tak jak w **makrô**, ale do pierwotnego czasownika, por. **maktârô**. Podczas gdy pierwsza forma przekształca się **makr** → **magor** jak zarysowano powyżej, druga forma miała dodatkową sylabę już na początku i mogłaby wykształcić formę liczby mnogiej **maethor** → **maethoer**. Zasadniczo dotyczy to wszystkim rzeczowników utworzonych od czasowników typu A poprzez wydłużenie wygłosowego **-a** do **-or**.

maethor (wojownik) → **maethoer** (wojownicy)
***halthor** (obrońca) → **halthoer** (obrońcy)

ZGODNOŚĆ I NIEZGODNOŚĆ

Aby wyrazić zgodność lub niezgodność, używamy **ma** (dobrze, tak) i **baw** lub **û** (nie, nie tak). **û** używamy do zaprzeczania faktom, **baw** do zaprzeczania planom, zamiarom, intencjom:

Jeśli mamy pytanie np.

Telich ned aduial nan adab nîn? (przyjdiesz wieczorem do mojego domu?),

to pytamy o zamiar. Jeśli odpowiedź brzmi: nie, użyjemy **baw**. Jeśli mamy pytanie typu

Govant Aragorn Legolas? (Spotkał Aragorn Legolasa?)

i chcemy odpowiedzieć, że nie, to użyjemy **û**, bo mówimy o faktach.

Oba wyrażenia, **baw** i **law**, to zwroty dość mocne i gwałtowne, i chociaż byłyby zrozumiane, nie używa się ich w normalnej rozmowie. Lepiej jest powtórzyć czasownik używając formy przeczącej:

Lastach i 'lamor? (słyszysz echo?): **Laston** (słyszę). **û-laston** (nie słyszę).

Tylko odpowiadając na pytania z czasownikiem 'być', który w zdaniu jest domyślny, używamy często słów **ma** lub **û**.

ZAIMKI W FORMIE DOPEŁNIENIA

W sindarinie, tak samo jak w j. angielskim, nie rozróżnia się form celownika i biernika [w j. polskim są to dwie różne formy: **daję komu?** **tobie**, **widzę kogo?**

ciebie.]. Mówimy: *I see you, I give you.* (W sindarinie może istnieć rozróżnienie tych form za pomocą słowa **an** poprzedzającego celownik, coś jakby angielskie 'I give to you' = daję tobie. Do tego rozróżnienia wrócimy w lekcji 19).

Zestawienie zaimków w formie dopełnienia:

Zaimki w
formie
dopełnienia

osoba	liczba pojedyncza	liczba mnoga
1.	nin = mnie, mi	min = nas, nam
2.	le = Panu, Pani	le = Państwu
2.	*cen = tobie, ciebie	*cen = was, wam
3. r. męski	*son = jego, jemu	*syn = im, ich
3. r. żeński	*sen = ją, jej	*sin = im, je
3. r. nijaki	*san = ono, je, to	*sain = im, je, te
3. f. zwrotna	*in = (on, ona, ono) się	*in = (oni, one) się

Zaimki w formie dopełnienia, jak każde dopełnienie bliższe, podlegają lenicji:

Hon cenin – jego widzę. (widzę go)
Gen hîr – ciebie znajduje (on znajduje ciebie)
Anno nin i vagol! – Daj mi ten miecz!
Lasto hon! – Słuchaj go!

Zaimki w formie celownika najprawdopodobniej znajdują się po czasowniku:

Cên in – On widzi siebie.
Cên hon – On widzi go (tj. inną osobę)

SŁOWNICZEK

sindarin	polski		kiedy?
badhor	sędzia	lagor	szybki
baw	nie	maethor	wojownik
bragol	nagły	magol	miecz
cab-	skakać	magor	szermierz
dagor	bitwa, walka	ne cheriad	na początku
e-laer	w lecie	nautha-	planować, obmyślać
ech	włóczyć	nadhor	pastwisko
glamor	echo	nagol	zab
golf	gałąź	naugol	krasnolud
gollor	mag	sam	sala, komnata
hador	miotacz	si	tutaj
hathol	topór	tadol	podwójny
heriad	początek	tathor	wierzba
idhor	zamyślenie, rozważa	tavor	dzięcioł
ivor	kryształ	thand	tarcza
man lû	w jakim czasie?	thôl	hełm

ROZMÓWKI – ZAPROSZENIE

Jeśli już znacie jakichś elfów dosyć długo, pewnie chcielibyście zaprosić ich do domu, a może sami otrzymacie zaproszenie. W sindarinie wygląda to tak:

Aníral toled na i gar nîn? = Chcesz przyjść do mojego domu?

Aníral toled an govaded nin? = Chcesz przyjść spotkać się ze mną?

Jeśli nie znacie się jeszcze zbyt dobrze, lepiej używać tu form grzecznościowych zaimka, tak jak powyżej. Jeśli goście już przybyli, zapraszacie, by weszli:

Minno! = Wejź! / Wejdźcie!

Jeśli spotkaliście się na zewnątrz i zapraszacie gości do domu, możecie powiedzieć:

Aníral minnad? = Chcesz / chcecie wejść?

A kiedy już weszliście, możecie zaproponować coś do jedzenia lub picia:

Aníral maded? = Chcesz / chcecie jeść?

Aníral sogad? = Chcesz / chcecie pić?

Możecie też oprowadzić gości po swoim domu. Używajcie takich wyrażień:

Sen i thambas. = To jest przedpokój.

Trî i annon hiril i ham-e-guiad. = Przez te drzwi wejdiesz do głównego pokoju
['= znajdujesz pokój-do-mieszkania, ang. living-room']

Am i bendrath i ham-e-maded. = Na górze schodów jest jadalnia ['=pokój-do-jedzenia']

Fair... = na prawo (jest)....

Hair... = na lewo (jest)...

Trî chennech cenil i daur. = Przez to okno widzisz las.

Tiro i ham-e-meigol. = Popatrz, zbrojownia.

Przy opisywaniu domu mogą okazać się przydatne:

thamb (przedpokój), *sam-i-meigol (zbrojownia), car (dom), henneth (okno), annon (brama, wejście, drzwi), pendrath (schody), *sam-e-guiad (główny pokój), *sam-en-nen (łazienka, pokój z wodą), *sam-e-lostad (sypialnia), haust (łóżko)

[illegible]

Opowieść o grobowcu

Arwen: Kiedy idziesz?

Aragorn: W dniu następnym.

Arwen: Poszłam w Góry Mgliste. Dawno temu. My elfy walczyliśmy przeciwko orkom. I przeciwko (czemuś) gorszemu. Widziałam zmarłych-co-żyją w miejscu tym.

Aragorn: To prawda?

Arwen: Postępując za śladami znaleźliśmy grobowiec króla zmarłego-co-żyje. To źródło rzeczy złych. Myślę, (że) ten król znów przychodzi. Bądź ostrożny!

Aragorn: Dobrze. Do widzenia!

CZAS PRZESZŁY CZASOWNIKÓW TYPU I

Tworzenie czasu przeszłego czasowników typu I jest nieco bardziej skomplikowane niż w przypadku czasowników typu A. Jest wiele sposobów na to jakie formy mogą przyjmować te czasowniki i często pewne zmiany zastępują oryginalną formę czasu przeszłego. W efekcie czasownik taki może mieć więcej niż jedną poprawną formę czasu przeszłego.

Jednakże, oryginalnie (i to jest właśnie to, co będziemy robili tutaj najpierw) nadrzędne czasowniki zwykle będą miały mocny czas przeszły i augment. Mocny czas przeszły oznacza, że ich forma nie jest konstruowana przez końcówkę (jak w przypadku czasowników typu A mieliśmy **-nt** lub **-s**), która po prostu dodawałaby się do tematu czasownika, lecz że ten temat podlega modyfikacji.

Augment w tym kontekście oznacza, że samogłoska tematu jest także przedrostkiem dodawanym do tego tematu. Zwykle dla czasowników typu I samogłoską tematu jest ta jedna jedyna występująca. Nie powinno być także zaskoczeniem, że dodanie tego przedrostka powoduje lenicję czasownika. Są także przypadki, gdy samogłoska tematu nie może być prosto odczytana z czasownika (z powodu tego, że historycznie była inna). Dobrym przykładem jest **tol-** (przychodzić), który rozwinął się z oryginalnego **tul-**. W tym przypadku, oryginalna samogłoska staje się przedrostkiem, tworząc **udul** (przyszedł) zamiast *odol*. Dla takich czasowników, podajemy formę przeszłą w słownikach.

Najczęstszym przypadkiem są proste czasowniki z rdzeniem zakończonym na **-b**, **-d**, **-g** oraz **-dh**. Czasowniki takie tworzą czas przeszły przez wtrącenie głoski nosowej. Zaczynamy od utworzenia bezosobowej formy liczby pojedynczej (identycznej z formą 3 osoby l. pojedynczej w czasie teraźniejszym), od której wszystkie inne formy czasu przeszłego mogą zostać utworzone. Czas przeszły jest formowany przy pomocy głoski nosowej **-n-**, ale nie jest ona dodawana do końca słowa, lecz **przed** ostatnią spółgłoską. Powoduje to pewne przesunięcia dźwiękowe:

nd → **nt**; **nb** → **mp**; **ng** → **nc** oraz **ndh** → **nd** (istotnym jest to, że spółgłoska ta jest 'odmutowana'; lenis -> fortis).

had- (rzucać) → **achant** (rzucił)
cab- (skakać) → **agamp** (skoczył)
dag- (zabić w bitwie) → **adhanc** (zabił)
ghwegh- (wiązać) → **ewend** (związał)

Formy nawiązujące do innych osób (niż 3. liczby pojedynczej) są tworzone poprzez dodanie końcówki **-i-** do formy trzecio-osobowej (lub też po prostu bezosobowej). Następnie dodajemy do niej końcówkę określającą konkretną osobę. Robimy to zupełnie jak w czasie teraźniejszym, co powoduje też przegłos „i” czasownika:

echennin (rzuciłem), **echennig** (rzuciłeś), **echennil** (Ty rzuciłeś), **achant** (rzucił)
echennim (rzuciliśmy), **echenninc** (rzuciliście), **echennigir** (rzuciliście),
echennilir (Wy rzuciliście), **echennir** (oni rzucili)

Cz. przeszły
czasowników
typu I
tworzony
poprzez
wzmocnienie i
augment

Czasowniki
-b, -d, -g, -dh

Czasowniki
-m, -n

Czasowniki, które oryginalnie kończyły się na **-m-** lub **-n-** (jest to zauważalne w sindarinie w 3. erze jako **-v-** lub **-n-**) są podobne, lecz istnieje w nich pewna specyfika: normalnie, dodając głoskę nosową **-n-** powinno powstać przesunięcie dźwiękowe **nv** → **mm**, lecz zamienia się w **mp** zamiast formy przedstawionej w powyższych przykładach. Może być zatem tak, że inne kombinacje głosek nosowych **-nn-** zmieniają się w **nt** z takich samych powodów. Nie mamy jednak co do tego pewności. Jednakże, trzy czasowniki takiego typu znane są na pewno:

hav- (siedzieć) → **achamp** (usiadł)
cen- (widzieć) → **egenn** lub **agent** (widział, zobaczył)
can- (krzyczeć) → **agann** lub **agant** (krzyknął)

Tak jak poprzednie przykłady, gdy odmieniamy czasowniki te przez osoby są one rozszerzane o przyrostek **-i-** oraz końcówki zaimka osobowego. Zbitki **-mp-** oraz prawdopodobnie **-nt-** zmieniają się odpowiednio w **-mm-** oraz **-nn-**. Także w tym wypadku zachodzi przegłos „i”:

echemmin (usiadłem), **echemmig** (usiadłeś), **echemmil** (Ty usiadłeś),
achamp (usiadł)
echemmim (usiedliśmy), **echemminc** (usiedliście), **echemmigir** (usiedliście),
echemmigil (Wy usiedliście), **echemmir** (usiedli)

Czasowniki
-r, -l

Widać tutaj łudzące podobieństwo do czasownika wyprowadzonego z oryginalnej końcówki **-b** (która także podlega lenicji do końcówki **-v**). Jeżeli chodzi o czasowniki zakończone na **-r** lub **-l** oraz **-w** tworzą czas przeszły w zupełnie inny sposób – poprzez wzmocnienie samogłoski tematu czasownika. Normalnie, byłoby to wyrażone przez wydłużenie samogłoski, jednak po kilku zmianach, metoda jest następująca: samogłoska tematu **a** zamienia się w **o**, samogłoska **i** oraz **e** są wydłużane do **î** oraz **o** jest zamieniane w **u**. Czasowniki zakończone na **-r-** lub **-l-**, ale posiadające **e** jako samogłoskę tematu mają jeszcze inną metodę formowania czasu przeszłego, która zostanie pokazana w lekcji 11.

hal- (podnosić) → **achol** (podniósł)
gir- (drzeć) → **i'îr** → **îr** (drżał)
nor- (biec) → **onur** (biegł)
lav- (lizać) → **alof** (lizał)

(zmiana **-v-** na **-f** jest spowodowana sposobem zapisu dźwięku gdy mamy ostateczną formę)

Z reguły działa to głównie dla czasowników, które są utworzone z przedrostka i werbalnego rdzenia (zwykle, mają one rdzeń zakończony spółgłoską, ale mają więcej niż jedną sylabę). Jednakże przedrostek sprawia, że nie stosujemy tutaj augmentu i stosowana jest tylko głoska nosowa lub wzmocnienie samogłoski jak w przykładzie:

trenar- (opowiadać) → **trenor-** (opowiedział)

Dużo bardziej skomplikowana jest kwestia końcówek. Czasowniki, których forma czasu przeszłego tworzona jest przez wzmocnienie samogłoski, wstawiają samogłoskę **-e-** pomiędzy formę bezosobową (3. osoby) i końcówkę zaimka osobowego. W efekcie nie zachodzi tutaj również przegłos „i”:

udulen (przybyłem), **uduleg** (przybyłeś), **udulel** (Ty przybyłeś), **udul** (przybył)

udulem (przybyliśmy), **udulenc** (przybyliśmy), **udulegir** (przybyliście),
udulelir (Wy przybyliście), **uduler** (przybyli)

íren (drżałem), **íreg** (drżałeś), **írel** (Ty drżałeś), **ír** (drżał)
írem (drżeliśmy), **írenc** (drżeliśmy), **íregir** (drżaliście), **írelir** (Wy drżaliście),
írer (drżeli)

Przedstawimy inne sposoby tworzenia czasu przeszłego czasowników typu I w późniejszych lekcjach.

ZAIMKI WSKAZUJĄCE

Zaimki wskazujące w sindarinie to **sen** dla liczby pojedynczej (ten, ta, to) i **sin** dla liczby mnogiej (ci, te). Zaimki wskazujące zachowują się podobnie jak przymiotniki: występują po określonym rzeczowniku i ulegają lenicji. Zwykle używamy jeszcze przedimka określonego i występuje on przed rzeczownikiem:

i aran hen (ten król)
i thîw hin (te znaki)

Przypuszcza się, że zaimki wskazujące mogą być używane w zdaniu bez rzeczownika. Jeśli tak się dzieje, nie podlegają lenicji:

sen magol = to jest miecz, dosłownie: ten (jest) miecz.

na arantun

TRYB ROZKAZUJĄCY CZASOWNIKA „BYĆ”

Istnieją takie sytuacje, kiedy raczej nie domyślimy się z kontekstu formy czasownika 'być'. Do takich sytuacji należy tryb rozkazujący: 'bądź'. W tej lekcji spotkaliście już taką formę: **no!** = bądź!

No veren! = bądź dzielny!

Najprawdopodobniej słowo **no** wyszło znaczeniowo poza zwykły tryb rozkazujący 'bądź' i może być używane także jako partykuła wyrażająca życzenia w znaczeniu 'niech', 'niech będzie'.

na arantun

LICZBA MNOGA SŁÓW ZAKOŃCZONYCH NA -AI

Jest kilka przypadków, kiedy **-ai** występujące w formie liczby pojedynczej wyrazu nie pozostaje w liczbie mnogiej bez zmiany, lecz zmienia się w **î** lub (bardzo rzadko) w **y**. Wiąże się to ze starosindarińskimi formami tych wyrazów, gdzie w rdzeniu występowały samogłoski **e** lub **y** i gdzie formy liczby mnogiej przetrwały w formach odrębnych od liczby pojedynczej. Słowa, które tworzą taką (pozornie nieregularną) liczbę mnogą to:

cai (żywopłót) → **cî** (żywopłoty)
cair (statek) → **cîr** (statki)
fair (śmiertelnik) → **fîr** (śmiertelnicy)
fair (prawa dłoń) → **fyr** (prawe dłonie)
gwain (nowy) → **gwîn** (nowi)
lhain (chudy, szczupły) → **lhîn** (szczupli)
paich (sok) → **pich** (soki)
rain (śląd, trop) → **rîn** (ślady)

tellain (podeszwa stopy) → **tellyn** (podeszwy)

SŁOWNICZEK

sindarin	polski	gwedh-	wiązać
		had-	rzucać, miotać
aphadol	następny, podążający za	hal-	podnosić
cai	żywopłot	hav-	siadać
cair	statek	lav-	lizać
can-	krzyczeć	lhain	chudy, szczupły
cuina-	żyć	narn	opowieść, historia
dag-	zabić w bitwie	paich	sok
e-harch	o grobowcu	rain	trop, ślad
eithel	źródło	redh-	siać
erin	w (dniu, czasie)	sarch	grobowiec
faeg	zły, złośliwy, kiepski	taen	długi
fair	prawa strona, prawa ręka	tellain	podeszwa stopy
fern	zmarły	tîr	poprawny,
gwain	nowy	trenar-	prawdziwy
			opowiadać

ROZMÓWKI — POGODA

Pogoda należy do tematów omawianych bardzo często, także wśród elfów. Jeśli nie wiecie o czym rozmawiać, rozmawiajcie o pogodzie!. Możecie zacząć tak:

Man tolthant i 'waew? = Co przyniósł wiatr? = Jaka jest pogoda?

Man tolthatha i 'waew? = Co przyniesie wiatr? = Jak będzie pogoda?

Możliwe odpowiedzi to:

Ail = pada deszcz.

Danna loss = pada śnieg.

Síla Anor = świeci słońce

Hithu = jest mgła.

Z punktu widzenia elfa pogoda nie podlega wpływom i 'nikt jej nie wykonuje', dlatego wszystkie zdania o pogodzie są w formie bezosobowej. Najlepiej widać to na przykładzie słowa **ail** = pada deszcz, dosłownie: 'deszczy' (albo dżdży), bez żadnego podmiotu.

Wynika z tego, że zdania takie jak 'jest zimno' też muszą być bezosobowe. Mamy więc **ring** = jest zimno i **ring enni** = zimno mi. Są to formy bezosobowe, nie mówimy *sa ring* ani *im ring*.

Do opowiadania o pogodzie przydadzą się: **ring** (zimno), **laug** (ciepło), **loss** (śnieg), **ross** (deszcz), **mith** (mokra mgła), **faun** (chmura), **glawar** (światło słońca), **alagos** (burza), **gwaew** (wiatr)

CZAS PRZYSZŁY

CZAS PRZYSZŁY CZASOWNIKÓW TYPU A:

Czas przyszły czasowników typu A tworzymy dodając **-tha** do formy podstawowej. Możemy potem dodawać końcówki osobowe. Tak samo jak w czasie teraźniejszym w 1 osobie liczby pojedynczej końcówka **-n** i w 2 osobie **-g** zmienia poprzedzając ją **a** w **o**.

lachathon (zapłonę), **lachathog** (zapłoniesz), **lachathal** (Pan(i) zapłonie),
lachatha (zapłonie),
lachatham (zapłoniemy), **lachathanc** (zapłoniemy) **lachathagir** (zapłoniecie),
lachathalir (Państwo zapłoną) **lachathar** (zapłoną)

erthathon (zjednoczę), **erthathog** (zjednoczysz) **erthathal** (Pan(i) zjednoczy),
erthatha (zjednoczy),
erthatham (zjednoczymy), **erthathanc** (zjednoczymy), **erthathagir**
(zjednoczycie), **erthathalir** (Państwo zjednoczą) **erthathar** (zjednoczą)

linnathon (zaśpiewam), **linnathog** (zaśpiewasz), **linnathal** (Pan(i) zaśpiewa),
linnatha (zaśpiewa),
linnatham (zaśpiewamy), **linnathanc** (zaśpiewamy), **linnathagir** (zaśpiewacie),
linnathalir (zaśpiewacie), **linnathar** (zaśpiewają)

CZAS PRZYSZŁY CZASOWNIKÓW TYPU I:

Tak się szczęśliwie składa, że tworzenie czasu przyszłego czasowników typu I przebiega prawie bez komplikacji. Wyjątki omówimy w lekcji 11. Zaczynamy od formy bezokolicznika, dodajemy **-tha** i końcówkę osobową:

pedithon (powiem), **pedithog** (powiesz), **pedithal** (Pan(i) powie), **peditha**
(powie),
peditham (powiemy), **pedithanc** (powiemy), **pedithagir** (powiecie), **pedithar**
(powiedzą)

telithon (przyjdę), **telithog** (przyjdiesz), **telithal** (Pan(i) przyjdzie), **telitha**
(przyjdzie),
telitham (przyjdziemy), **telithanc** (przyjdziemy), **telithagir** (przyjdziecie),
telithalir (Państwo przyjdą), **telithar** (przyjdą)

Nie zapomnijcie, że podczas tworzenia formy bezokolicznika stosujemy przegłos **-i**.

W czasownikach typu I także występuje zmiana **a** w **o** przed końcówką osobową 1 osoby liczby pojedynczej.

UŻYCIE CZASU PRZYSZŁEGO

Czas przyszły oczywiście opowiada o tym, co wydarzy się w przyszłości. Ten sam czas w sindarinie może wyrażać plany, zamiary, intencje.

Nin pennir beriathon Edoras = powiedzieli mi, (że) będę bronił Edoras.

[Chyba jeszcze lepszy przykład użycia czasu przyszłego do wyrażenia planu / intencji jest w tekście na początku tej lekcji, gdzie Ninias mówi: **Tolthatham aen**

'lad = nazbierajmy drewna, dosłownie: nazbieramy lepiej drewna' i używa właśnie czasu przyszłego.]

CZAS PRZYSZŁY CZASOWNIKA 'BYĆ'

Jako że czasownik 'być' jest zwykle w zdaniu pomijany, informację co do czasu w takim zdaniu musimy wydobyć z kontekstu.

Im faeg może znaczyć 'jestem niedobry', 'byłem niedobry' lub 'będę niedobry' w różnych czasach w zależności właśnie od kontekstu.

TWORZENIE LICZBY MNOGIEJ SŁÓW ZAKOŃCZONYCH NA -U

W starosindarskim istniała pewna grupa słów jednosylabowych zakończonych na **-w**. Ta ostatnia głoska przekształciła się z czasem w **-u**, tworząc jednocześnie drugą sylabę. Formy liczby mnogiej przeszły niezależnie taką samą zmianę i w ten sposób zachowały się w nich dawne, pierwotne formy liczby mnogiej. Na przykład starosindarskie **celw** (źródło) miało liczbę mnogą **cilw**. Później liczba pojedyncza przekształciła się w **celu**, a liczba mnoga w **cilu**. Stąd mamy właśnie taką liczbę mnogą, nie *cyry*, jak moglibyśmy się spodziewać.

Inne słowa z tej grupy to:

anu (płci męskiej) → **einu**
celu (źródło) → **cilu**
coru (sprytny, przebiegły) → **cyru**
curu (sprawność, umiejętność) → **cyru**
galu (błogosławieństwo) → **geilu**
gwanu (śmierć, umieranie) → **gweinu**
haru (rana) → **heiru**
hethu (niewyraźny, niepewny) → **hithu**
hithu (mgła) → **hithu**
inu (płci żeńskiej) → **inu**
malu (blady) → **meilu**
naru (ognistoczerwony) → **neiru**
nedhu (poduszka) → **nidhu**
pathu (płaski teren porośnięty trawą, step) → **peithu**
talū (płaski, równy) → **teilu**
tinu (iskra) → **tinu**

Istnieją jednakże przesłanki, że można tworzyć także „regularną” liczbę mnogą poprzez analogię z innymi słowami, np. **curu** (umiejętność) mogłoby przekształcać się zgodnie z powyższym schematem i rozwinąć w *cyru*, ale zamiast tego, jego liczba mnoga jest analogicznym. Możliwe jest, że mogą istnieć takie odpowiedniki dla wielu z powyższych słów i dwie formy mogą być poprawne dla danego słowa. W szczególności może tak być w ludzkim dialekcie sindarinu.

LICZEBNIKI

Liczebniki od 1 do 10 w sindarinie to:

1	min	ṽ	6	eneg	ṽ
2	tad	ṽ	7	odog	ṽ
3	nel(edh)	ṽ	8	toloth	ṽ
4	can(ad)	ṽ	9	neder	ṽ
5	leb(en)	ṽ	10	cae	ṽ

Znamy jeszcze 11 nimp i 12 imp. W celu wyrażenia „pojedynczości” (w przeciwieństwie to pierwszego w kolejności) dla „jedyńki” używa się er.

Jeśli chodzi o większe liczby, to mamy przerażająco mało informacji. Możemy jednak użyć jako przewodnika zasad tworzenia liczb w quenyi. Opierając się na tym pomysle, możemy utworzyć: ***nelchae** 13, ***canchae** 14, ale **mid tadchaen** 21, **nelchaen** 30, **eneg nelchaen** 36, **neder odchaen** 69, itd.

Zasadniczo **-chae** ma znaczenie końcówki *-naście*, podczas gdy **-chaen** odpowiada polskiemu *-dzieści*. Pierwszą sylabą takiego liczebnika jest zawsze przedrostek. Cyfry zapisuje się w zupełnie innej kolejności niż polskim – ostatnia polska cyfra jest pierwszą w sindarinie.

Niestety, nie znamy słowa określającego 100. Na podstawie formy quenejskiej możemy rekonstruować ***haran**. Tak więc 222 mogłoby brzmieć po sindarińsku ***tad tadchaen tacharan**. Z jeszcze większych liczb znamy tylko **meneg** (1000), choć może ono wyrażać ogólnie „dużą liczbę”.

Jeśli zliczamy rzeczy, to liczebnik stawiamy przed rzeczownikiem i nie powoduje on mutacji:

Neled binn delithar. (Trzech mężczyzn przyjdzie.)

Powiedziano, że liczby elfickie wyrażane są w systemie dwunastkowym, jednakże jedyne znane przykłady liczb sindarińskich są w systemie dziesiętnym, dlatego też nie będziemy tutaj rozwodzić się nad spekulacjami o formach dwunastkowych.

SŁOWNICZEK

sindarin	polski	ir	kiedy
*ae	jeśli	lond	ścieżka
anu	płci męskiej	malu	blady
athrad-	przejść przez coś	nan mbâr	do domu
celu	źródło	naru	ognistoczerwony
coru	sprytny, przebiegły	naur	ogień
galu	błogosławieństwo	naw	pomysł
glad	drewno	nedhu	poduszka
gwanu	śmierć, umieranie	pathu	trawiasta równina
haru	rana	ring	zimno
hethu	niewyraźny, niepewny	sun	niewiele
hi, hî	teraz	taen	szczyt
hithu	mgła	talû	płaski, równy
inu	płci żeńskiej	tinu	iskra
		toltha-	zebrać, zwołać

ROZMÓWKI — PYTANIE O DROGĘ

Jeśli kiedyś się zgubicie, ale (szczęście w nieszczęściu) napotkacie wtedy elfów, warto byłoby znać kilka wyrażen pytających o drogę:

Man sad ...? = W jakim miejscu jest ...? = Gdzie jest ...?

Man rãd na ...? = Którą drogą do...? = Którędy do ...?

Możecie też spróbować tak:

Nin pelig peded i rãd na ...? = możesz mi pokazać (dosłownie: powiedzieć) drogę do...?

Jeśli odległość jest niewielka, wystarczy odpowiedzieć:

Pado fair / hair! = idź w prawo / w lewo!

Jeśli jesteście w mieście i macie do przejścia większą odległość, możecie usłyszeć taką odpowiedź:

Ab vennich daer neled raith, pado fair na gar veleg. = Po przejściu prosto trzech ulic idź w prawo do dużego domu.

Jeśli jesteście poza miastem, usłyszycie raczej taką wypowiedź:

Pado nan amrûn nan thin. Hirig hirion. Aphado i hirion er arad a pado na charad. = Idź na wschód do zmroku. Znajdziesz rzekę. Podążaj za rzeką jeden dzień i idź na południe.

Możecie też czasem usłyszeć taką wskazówkę:

Hirithog amon i estar 'Amon Hen'. = Znajdziesz wzgórze zwane Amon Hen.

Mogą wam się przydać takie słówka:

Kierunki: hair (w lewo), fair (w prawo), taer (prosto), ad (do tyłu)

Strony świata: amrûn (wschód, wschód słońca), rhûn (wschód), rhuven (wschód), harad (południe), forn (północ), forod (północ), forven (północ), annûn (zachód), dûn (zachód)

Punkty orientacyjne: taur (las), tawar (las), ael (jezioro), rim (zimne jezioro górskie), lô (bagn), aer/aear (morze, ocean), gaer, gaear (morze, ocean), sîr (rzeka), celon (rzeka), duin (strumień), ered (góry), amon (wzgórze), habad (brzeg, wybrzeże), toll (wyspa), athrad (bród, przejście), cîl (rozpadlina, jar), eithel (źródło), parth (pole, trawiasty teren)

W mieście: iant (most), iaun (miejsce święte, świątynia), sant (ogród), rath (ulica), barad (wieża), ram (mur), ost (miasto)

အမည်

[illegible]

Spotkanie

Aragorn i elfowie spotykają Rycola, wojownika. On powiada:

Rycol: Szedłem górą po szczytach. Ze mną szło trzech wojowników. Przeszliśmy przez las tam i znaleźliśmy ślady hordy orków. Podążaliśmy za tymi śladami trzy dni. Znaleźliśmy hordę orków i podsłuchiwalimy ich. Ach! Usłyszeli nas i bitwa nagle się zaczęła. Przeraziłem się. Zabiłem orka, ale moi wojownicy zginęli. Uciekłem, przeskoczyłem rozpadlinę i przeżyłem. To było straszne.

GRAMATYKA

ANALOGICZNE FORMY CZSU PRZESZŁEGO CZASOWNIKÓW TYPU

Niektóre czasowniki typu I nie tworzą swojego czasu przeszłego bezpośrednio z praelfickiego, tj. ani przez wrostek nosowy, ani wzmocnienie rdzenia. Zamiast tego tworzą go poprzez analogię z częściej występującymi czasownikami typu A z końcówką **-ant** (która nie wywodzi się z praelfickich form). Stąd wziął się słaby czas przeszły tworzony bez augumentu¹³.

¹³ tj. podwójnie podwojony przedrostek (przyp. tłum.)

Zamiana analogiczna przejawia się na dwa różne sposoby. Pierwsza grupa tych czasowników ma tylko analogiczną formę czasu przeszłego (i zwykle utrzymuje regularną formę czasu przeszłego jako poprawną alternatywę). Jednakże, analogiczna forma czasu przeszłego jest dodawana do bezokolicznika, więc formy te podlegają przegłosowi I w czasie przeszłym, nawet jeżeli na końcu nie ma **i**. Poniżej znajdują się wszystkie czasowniki tej grupy:

dag- (zabić w bitwie) → **degi** (zabić w bitwie) → **adhonc** lub **degant** (on zabił)
gwedh- (związać) → **gwedhi** (związać) → **ewend** lub **gwedhant** (on związał)
redh- (siać) → **redhi** (siać) → **erend** lub **redhant** (on zasiał)
tog- (przynieść) → **tegi** (przynieść) → **udunc** lub **tegant** (on przyniósł)

Niektóre czasowniki zakończone przez głoskę nosową prawdopodobnie tworzą także tę formę. Jeżeli samogłoską tematu czasownika jest **i**, końcówka zostanie rozszerzona do **-iant** dla powtórzenia **i**. Jest to raczej naturalne zjawisko w sindarinie i spotkamy się z tym także później w tej lekcji:

fir- (umierać) → **firi** (umierać) → **ifir** lub **firiant** (on umarł)
gir- (drzeć) → **giri** (drzeć) → **ir** lub **giriant** (on drżał)
glir- (śpiewać) → **gliri** (śpiewać) → **ilir** lub **gliriant** (on zaśpiewał)
hir- (znajdywać) → **hiri** (znajdywać) → **hiriant** (on znalazł)
nor- (biec) → **neri** (biec) → **onur** lub **nerant** (on biegł)
hol- (zamykać) → **heli** (zamykać) → **ochul** lub **helant** (on zamknął)
trenar- (powiedzieć) → **treneri** (powiedzieć) → **trenor** lub **trenearant** (on powiedział)
tir- (obserwować) → **tiri** (obserwować) → **tiriant** (on obserwował)

Jednakże istnieje też druga grupa czasowników typu I, której analogiczna zamiana wpłynęła na więcej form. Formy te zwykle tworzą bezokolicznik przez końcówkę **-o** (np. **garo** 'trzymać', lecz **gerin** 'ja trzymam'), konsekwentnie analogiczna forma czasu przeszłego już bez przegłosu „i” oraz prawdopodobnie czas przyszły przez **-atha** zamiast **-itha**. Czasowniki te to:

dreg- (uciekać) → **drego** (uciekać) → **edhreng** lub **dragant** (on uciekł) → **dregatha** (on ucieknie)
hav- (siadać) → **havo** (siadać) → **achamp** lub **havant** (on usiadł) → **havatha** (on usiądzie)
rad- (znaleźć drogę) → **rado** (znaleźć drogę) → **arant** lub **radant** (on znalazł drogę) → **radatha** (on znajdzie drogę)
sog- (pić) → **sogo** (pić) → **uhunc** lub **sogant** (on pił) → **sogatha** (on wypije)
tob- (kryć) → **tobo** (kryć) → **udump** lub **tobant** (on skrył) → **tobatha** (on ukryje)
drav- (ciąć) → **dravo** (ciąć) → **adh ramp** lub **dravant** (on ciął) → **dravatha** (on zetnie)

Dla pewnej grupy czasowników, zwłaszcza zakończonych przez płynne **-r**, **-l** z **e** jako samogłoską tematu, analogiczne formy czasu przeszłego wydaje się zastępować regularną formę także dla czasu przeszłego i przyszłego.

gar- (trzymać) → **garo** (trzymać) → **garant** (on trzymał) → **garatha** (on potrzyzyma)
mel- (kochać) → **melo** (kochać) → **melant** (on kochał) → **melatha** (on będzie kochał)
pel- (blaknąć) → **pelo** (blaknąć) → **pelant** (on blaknął) → **pelatatha** (on zblaknie)
thel- (zamierzać) → **thelo** (zamierzać) → **thelant** (on zamierzał) → **thalatha** (on będzie zamierzał)

Wszystkie te czasowniki dodają końcówki zaimkowe poprzez wstawienie samogłoski **-e-**. Więc:

adhrammen (ja ciąłem), **adhrammeg** (ty ciąłeś), **adhrammel** (Pan ciął), **adhramp** (on ciął) **adhrammem** (my cięliśmy), **adhrammenc** (my cięliśmy), **adhrammegir** (wy cięliście), **adhrammelir** (Państwo cięli), **adhrammer** (oni cięli)

lub

dravannen (Ja ciąłem), **dravanneg** (ty ciąłeś), **dravannel** (Pan ciął), **dravant** (on ciął), **dravannem** (my cięliśmy), **dravannenc** (my cięliśmy), **dravannegir** (wy cięliście), **dravannelir** (Państwo cięli), **dravanner** (oni cięli)

adhangen (zabiłem w bitwie), **adhangeg** (ty zabiłeś), **adhangel** (Pan zabił), **adhanc** (on zabił), **adhangem** (zabiliśmy), **adhangenc** (zabiliśmy), **adhangegir** (zabiliście), **adhangelir** (Państwo zabili), **adhanger** (oni zabili)

lub

degannen (zabiłem), **deganneg** (zabiłeś), **degannel** (Pan zabił), **degant** (on zabił)
degannem (zabiliśmy), **degannenc** (zabiliśmy), **degannegir** (zabiliście), **degannelir** (Państwo zabili), **deganner** (oni zabili)

ANALOGICZNE FORMY CZASU PRZESZŁEGO CZASOWNIKÓW TYPU A

Istnieją także wyprowadzone formy czasowników, które tworzą swoje formy czasu teraźniejszego i przeszłego analogicznie do czasowników typu I. W tym przypadku reguła ta dotyczy głównie czasowników posiadających trzy sylaby (możnaby zadać pytanie, czy nadal ma sens nazywanie ich czasownikami typu A, skoro nie ukazują one końcówki **-a** w formie czasu teraźniejszego, jednak są one nadal jedynie wyprowadzonymi formami):

athrad- (przejsć przez coś) → **athrado** (przejsć przez coś) → **athrad** (on przechodzi przez coś) → **athrant** (on przeszedł przez coś) → **athradatha** (on przejdzie przez coś)

aphad- (podążać za) → **aphado** (podążać za) → **aphad** (on podąża) → **aphant** (on podążał) → **aphadatha** (on będzie podążał)

gannad- (grać na harfie) → **gannado** (grać) → **gannad** (on gra) → **gannant** (on grał) → **gannadatah** (on będzie grał)

lathrad- (nasłuchiwać) → **lathrado** (nasłuchiwać) → **lathrad** (on nasłuchuje) → **lathrant** (on nasłuchiwał) → **lathradatha** (on będzie nasłuchiwał)

limmid (zwilżyć) → **limmido** (zwilżyć) → **limmid** (on zwilża) → **limmint** (on zwilżył) → **limmidatha** (on zwilży)

nimmid- (wybielić) → **nimmido** (wybielić) → **nimmid** (on wybiela) → **nimmint** (on wybielił) → **nimmidatha** (on wybieli)

tangad- (umocnić) → **tangado** (umocnić) → **tangad** (on umacnia) → **tangant** (on umocnił) → **tangadatha** (on umocni)

W czasie teraźniejszym czasowniki te podlegają odmianie jak czasowniki typu I:

ephedin (ja podążam), **ephedig** (ty podążasz), **ephedil** (Pan podąża), **aphad** (on podąża), **ephedim** (my podążamy), **ephedinc** (my podążamy), **ephedigir** (wy podążacie), **ephedilir** (Państwo podążają), **ephedir** (oni podążają)

W czasie przeszłym nie zachowują się one jednak jak typowe czasowniki typu I, zamiast tego używając samogłoski **-e-** jako łącznika z końcówką:

aphannen (ja podążałem), **aphanneg** (ty podążałeś), **aphannel** (Pan podążał), **aphant** (on podążał), **aphannem** (my podążaliśmy), **aphannenc** (my podążaliśmy), **aphannegir** (wy podążaliście), **aphannelir** (Państwo podążali), **aphanner** (oni podążali)

ZBIOROWA LICZBA MNOGA

W sindarinie oprócz zwykłej liczby mnogiej określającej po prostu, że czegoś jest wiele (**edain** to każda liczba ludzi większa niż 1, może ich być dwóch, może kilka tysięcy) istnieje osobna forma liczby mnogiej zbiorowej. Generalnie mówiąc, ta forma określa wszystkie jednostki danego rodzaju. Rodzaj może być pojęciem bardzo szerokim (wszystkie gwiazdy) lub bardzo zawężonym (wszyscy synowie Elronda czyli dwóch), ale musi obejmować co najmniej dwie jednostki.

Najpopularniejszą końcówką zbiorowej liczby zbiorowej jest **-ath**:

Perian (niziołek) → **Periannath** (rasa niziołków)
sell (córka) → **sellath dîn** (wszystkie jego córki)
elen (gwiazda) → **elenath** (wszystkie gwiazdy, nocne niebo)

Jeżeli rzeczownik kończy się na **-m** lub **-mb**, stają się wtedy **-mm-** przed końcówką zbiorowej liczby mnogiej. Tak samo, jeżeli rzeczownik kończy się na **-nd**, staje się **-nn-**. Pojedyncze **-n** może być także rozszerzone do **-nn-** także, jednak zależy to od tego czy reprezentuje skrócone **-nd**, **-nn** (jak **Perian**) lub oryginalną końcówkę **-n** (jak w **elen**) – w pierwszym przypadku zwykle występują dłuższe warianty słowa. Końcowe **-s** jest rozszerzone **-ss-**. Końcowe **-c** jest zmniejszane do **-ng**.

lam (język) → **lammath** (wszystkie języki)
ranc (ramię) → **rangach** (wszystkie ramiona)

Jeżeli ostatnią sylabą rzeczownika zawiera **i** i tylko jedną spółgłoskę następującą po niej, **i** jest powielane na końcu, zmieniając końcówkę w **-iath**. Jeżeli jest więcej niż jedna spółgłoska na końcu, końcówka pozostaje w niezmienionej formie **-ath**. Niestety, reguła ta dotyczy także końcówek **-m**, **-s** oraz **-n**, które mogą być rozszerzone do **-nn-**:

gil (gwiazda) → **giliath** (gwiazdy)
pilin (strzała) → **pilinnath Aragorn** (wszystkie strzały Aragorna)

Specjalna grupa słów zakończonych na **-u** (patrz lekcja 10.2.2) zmienia końcówkę z powrotem w **-w-** gdy dodawana jest końcówka:

galu (błogosławieństwo) → **galwath** (wszystkie błogosławieństwa)
tinu (iskra) → **tinwath** (wszystkie iskry)

Jeśli chcemy do zbiorowej liczby mnogiej dodać przedimek określony, to musimy użyć formy liczby mnogiej **in**. Może to być mylące, gdyż czasami zbiorową liczbę mnogą tłumaczy się na inne języki jako wyraz w liczbie pojedynczej:

in elenath (to nocne niebo)

Mówiąc o ludach czy rasach zamiast **-ath** stosujemy końcówkę **-rim** (lud, naród – określenie pozytywne) lub **-hoth** (horda, stado – określenie negatywne).

glamhoth (hałaśliwa horda, stado orków)
Nogothrim (krasróludy, lud krasnoludów)

Tak jak poprzednio słowa te są w liczbie mnogiej i jeśli wymagają przedimka określonego, jest nim forma liczby mnogiej **in**, mimo że w tłumaczeniu mamy liczbę pojedynczą: *horda, lud*.

i nglamhoth (ta horda orków)
idh Rohirrim (ten lud Rohanu)

Zaimek względny w formie celownika

Czasem chcemy wyrazić zdanie podrzędne z wyrażeniem typu 'dla tego, kto... / dla tego, który...'. Zdanie takie gramatyka określa jako zdanie podrzędne okolicznikowe celu. W sindarinie wyrażenie to brzmi **an i** albo w liczbie mnogiej **an in** 'dla tych, którzy...'. W zdaniach zamiast tych zwrotów używamy formy skróconej **ai**:

Maethathon ai melin = Będę walczyć dla tych, których kocham.
Cuinach ai ú-belich gared. = Żyjesz dla czegoś, czego nie możesz mieć.

Ważna uwaga: skracamy w podany wyżej sposób tylko wtedy, kiedy **i** / **in** używane są jako zaimek względny (który). Jeśli słowa **i** / **in** są przedimkami określonymi, wtedy zestawienie **an i** / **an in** skraca się do **'nin** i zachodzi mutacja nosowa:

Aglar 'ni Pheriannath! = Chwała dla tych niziołków!

SŁOWNICZEK

sindarin	polski		
brona-	przetrwąć, wytrzymać, przeżyć	laba-	skakać
cirith	rozpadlina, przełęcz	lathrad-	nasłuchiwać, podsłuchiwać
dag-	zabić w bitwie	limmid-	zwilżyć
drav-	wyciąć, ściąć	nimmid-	wybielić
dreg-	uciec	rad-	znaleźć drogę
gar-	posiadać, mieć	ranc	ramię
gannad-	grać na harfie	síla-	łśnić
gorthob	straszny, okropny	sog-	pić
govaded	spotkanie	tangad-	umocnić
grog-	przerazić się	thel-	zamierzać, sugerować, mieć na myśli
*hir-	znaleźć	tíra-	obserwować, patrzeć
hol-	zamykać	tob-	przykryć, ukryć

ROZMÓWKI — W BOJU

Jeśli kiedyś przypadkiem zły los sprawi, że znajdziecie się w bitwie, nie traćcie nadziei dopóki w pobliżu są elfy. Jednak żeby razem z nimi walczyć, musicie rozumieć wydawane komendy. Na przykład takie:

Noro nan goth! Biegnij na wroga!
Pain! Si berio! Wszyscy brońcie tego miejsca!
Drego! Uciekaj!

A jeszcze zanim zacznie się walka, może usłyszycie jakieś plany bitewne:

Idh rochyn delithar lagor o chair a herithar i nagor. Jeźdźcy przybędą szybko z lewej i złączą bitwę.
I meigor veriathar i had hen. Szermierze będą bronić tego miejsca.
Mabo i cheithol dan in yrch! Chwycie za topory przeciw orkom!
Hado ich ben daith nîn! Rzućcie włócznie na mój znak (według mego znaku)!

Jeśli zostanieie odcięci od przyjaciół, nie rozpaczajcie. Zawołajcie pomoc:

Govaethanc! Walczmy razem!
Tulu! Ratunku!
Amaethanc! Atakujmy razem!
Im harnannen! Jestem ranny!

A jeśli bitwa przebiega pomyślnie, zawołajcie:

Lacho calad! Drego morn! Płoń światło! Pierzchnij ciemności!
Gurth 'ni yrch! Śmierć orkom!
An Imladris! Za Rivendell!

Mogą wam się przydać takie słówka:

Formacje wojskowe: rochon (jeździec), magor (szermierz), hador (miotacz, rzucający włócznią), cûvenn (łucznik)

Uzbrojenie: magol (miecz), ech (włócznia), cû (łuk), pilin (strzała), hathol (topór), sigil (sztylet, nóż), lang (nóż myśliwski, mieczyk), thôl (hełm), thand (tarcza), crist (nóż), grond (maczuga, kij), dring (młot)

Czasowniki: drav- (ścinać), maetha- (walczyć), dag- (zabić w bitwie), had- (rzucać), dartha- (czekać), beria- (bronić), northa- (jechać konno), nor- (biegać), dreg- (uciekać), heria- (zacząć nagle), harna- (zranić)

ကဏ္ဍ

[illegible]

Bitwa

Według słów Rycola Aragorn i elfy chcą znaleźć trop orków. W końcu przychodzą do doliny ukrytej, gdzie orkowie przebywają. Aragorn i Ninias idą obserwować i podsłuchać orkową hordę. Nagle słyszą ciężki łuków i strzały lecą przeciw orkom. Aragorn krzyczy 'Śmierć orkom!' i biegnie naprzeciw wrogowi. Orkowie mają mieczyki i sztylety, miecz Aragorna jest większy niż te mieczyki i on zabija orka. Strzały liczne lecą przeciw orkom i wielu nie zdoła uciec. Po bitwie uwalniają więźnia.

GRAMATYKA

PRZYIMKI

Powiemy teraz o przyimkach, które w przeciwieństwie do grupy omówionej wcześniej (lekcja 8) powodują mutację nosową pierwszej głoski następującego po nich wyrazu. (0 mutacji nosowej w lekcji 4). Są to:

an (dla)

maethon an Ngondor = walczę dla Gondoru, za Gondor

dan (przeciwko)

maethon dam Mordor = walczę przeciw Mordorowi

nan (*narzędnik; z, używając, cechujący się, używając*)

maethon na magol (walczę mieczem)

Amon na Thaur (Wzgórze Drewna)

aran na chîr lim (król szybkich statków)

I prawdopodobnie

athan (po drugiej stronie)

athan aer (po drugiej stronie morza)

Uważny czytelnik zauważy, że **nan** jest tym samym słowem, które zostało wprowadzone wcześniej jako jeden ze sposobów wyrażania dopełniacza. Jest tak w tym sensie, że dopełniacz charakteryzuje poprzedzane słowo (w języku polskim dopełniacz pełni w zdaniu funkcję przydawki, tak samo jak przymiotnik), ale posiada także znaczenie wykraczające nieco poza sam dopełniacz.

Wiemy już, że przedimek liczby mnogiej **in** często skraca się do **i** jeśli następujące po nim słowo ulega mutacji nosowej. Jeśli mutacja nosowa spowodowana jest przez przyimek, to przyimek także może podlegać skróceniu, ale według innych reguł niż przedimek **in**. Przyimek skraca się tylko wtedy gdy mutacji ulegają głoski **p, t, c** albo gdy mutowane są **ml, h, th**:

a Pheriannath (dla Niziołków)

da thaur (na przeciwko lasu)

a thôl (dla hełmu)

W sąsiedztwie spółgłosek **b, m, f, l, lh, r, s, th** przyimek ulega upodobnieniu dźwiękowemu:

am marad = dla wieży

am mellon = dla przyjaciela

af fair = dla śmiertelnika

al loth = dla kwiatka

al 'lug = dla węża

adh roch = dla konia

as sarch = dla grobowca

Ponieważ nie jesteśmy pewni, czy przyimek **athan** (po drugiej stronie) powoduje mutację nosową, najprawdopodobniej lepiej tego przedimka nie upodabniać.

Słowo **an** (dla) wprowadziłem jako przyimek, ale nie jest to jego zasadnicza funkcja w sindarinie. Słowo to zwykle używane jest do tworzenia formy celownika (podobnie jak **en** tworzyło dopełniacz). I chociaż można wyrażać celownik tak samo jak biernik za pomocą dopełnienia bliższego podlegającego lenicji, w źródłach znacznie częściej spotykamy formę celownika utworzoną przez **an**:

Annon vagol venn. (Daję miecz mężczyźnie; celownik wyrażony formą dopełnienia (z lenicją), sposób mniej popularny)

Annon vagol am menn. (Daję miecz mężczyźnie; celownik wyrażony słowem **an**, (mutacja nosowa), sposób zwykle używany)

MUTACJA MIESZANA

Najogólniej rzecz biorąc mutacja mieszana¹⁴ powodowana jest przez słowa powstałe z połączenia przyimków z przedimkiem określonym **i/in**. Do tej kategorii słów zalicza się także **en** używane w dopełniaczu.

Wyjaśnię to dokładniej. Czasem chcemy użyć przyimka a po nim rzeczownika z przedimkiem określonym, np. *według tego przekazu* czy *do tej wieży*. Według tego to sindarińskie **be i**, *do tej* to **na i**. W obu przypadkach przyimek i przedimek łączą się w jedno słowo – do przyimka dodajemy **-n** lub **-in** (jeśli **-in**, to stosujemy przegłos **-i**). Po połączeniu z przedimkiem określonym przyimki wyglądają tak:

na (do, w stronę) → **nan** (do tego, ang. *to the*)
be (według) → **ben** (według tego, *according to the*)
nu (pod) → **nuin** (pod tym, *under the*)
od (z) → **uin** (z tego, *of the*)
or (nad, na) → **erin** (na tym, *on the*)

Nie wszystkie przyimki łączą się z przedimkami w ten sposób. W źródłach mamy na przykład **an + i** => **'ni** (powoduje mutacją nosową). Podanych wyżej reguł nie należy więc generalizować.

Jak sama nazwa wskazuje, mutacja mieszana łączy w sobie lenicję i mutację nosową. Jeśli powoduje ją **en** dopełniacza, to często **en** skraca się do **e**. Inne zlepki przyimkowo-przedimkowe nie ulegają skróceniu.

W mutacji mieszanej mamy następujące zmiany dźwiękowe:

p-, t-, c- zmieniają się w **b-, d-, g-**:

calad (światło) → **e-galad** (czego? światła, forma dopełniacza)
pilin (strzała) → **e-bilin** (czego? strzały)
taur (las) → **e-daur** (czego? lasu)

pr- zmienia się w **mr-**

prestanneth (wpływ, zmiana) → **e-mrestanneth** (czego? wpływu)

b-, d- i g- nie zmieniają się, ale **en** ulega skróceniu. W zestawieniu z **dr-, gl-, gr-, gw-** **en** się nie skraca:

barad (wieża) → **e-barad** (czego? wieży)
draug (wilk) → **en-draug** (czego? wilka)

bl- i br- zmieniają się w **ml- i mr-**:

brôg (niedźwiadek) → **e-mrôg** (czego? niedźwiadka)

f- i n- nie zmieniają się, **en** zostaje w pełnym brzmieniu:

nad (rzecz) → **en-nad** (czego? rzeczy)

¹⁴ *Komentarz Galadhorna*: W pismach Tolkiena nie znajdziemy informacji o takiej mutacji. Należy jej istnienie traktować jako teorię fonetyczną Davida Salo.

h-, **l-**, **th-** i **m-** nie zmieniają się, ale **en** się skraca:

hîr (władca, pan) → **e-hîr** (kogo? władcy)
maethor (wojownik) → **e-maethor** (kogo? wojownika)
thôl (hełm) → **e-thôl** (czego? hełmu)

rh-, **lh-** i **hw-** zmieniają się w **'r-**, **'l-** i **'w-** a **en** się skraca:

hwest (wiatr) → **e-'west** (czego? wiatru)

s- zmienia się w **h-** i **en** się skraca:

salph (zupa) → **e-halph** (czego? zupy)

I w końcu **r-** nie zmienia się, ale **en** zmienia się w **edh**:

rem (sieć) → **edh rem** (czego? sieci)

SŁOWNICZEK

sindarin	polski
ab nagor	po bitwie
and	długi
brôg	niedźwiadek
coth	wróg
dolen	ukryty
gurth	śmierć
*ias	gdzie (zaimek względny)
imlad	dolina
lang	nóż myśliwski, mieczyk
leithia-	uwolnić
meth	koniec
naud	związany
rim	wiele
sav- (cz. prze. aw)	mieć
sigil	sztylet, nóż
tang	cięciwa łuku

ROZMÓWKI — OPOWIEDZ OP SOBIE

Jeśli zechcecie wejść z elfami w bliższe relacje, w pewnym momencie poczujecie, że nadszedł czas opowiedzieć im o sobie, swojej rodzinie i swoim życiu. Możecie zrobić to tak:

Telin o... (Pochodzę z...) ¹⁵
Nostor nîn erin... (Moje urodziny są...)
Tâd hîn mi abab nîn (Mam dwoje dzieci.)
Gwedhithon na... (tu imię) (Jestem zaręczony/zaręczona z... dosłownie: związę się z...)
Im gwennen na... (imię) (Jestem mężem / żoną...)

¹⁵ Niestety, jeśli chcesz używać przymika **o** poprawnie, musisz zapoznać się z lekcją 13.

Możecie opowiedzieć o swojej pracy:

Im maethor. (Jestem wojownikiem.)
Echedin gair. (Buduję domy, jestem budowniczym.)
Bangon na chemmaid. (Handluję ubraniami)
Redhin iau. (Sieję ziarno, jestem rolnikiem.)
Neston. (Leczę, jestem lekarzem.)
Im benn idhren. (Jestem mężem uczonym.)
Im benn idhren. (Jestem mędrce.)
Gannadon. (Gram na harfie.)

A jeśli chcecie zapytać, użyjcie tego:

Man ceril? (Co robisz? Jaki masz zawód?)
Man lû i nostor lîn? (Kiedy są twoje urodziny?)
Le gwennen? (Jesteś żonaty / zamężna?)
Man sâd udulel? (Skąd pochodzisz?)

Mogą wam się przydać takie słówka:

Zawody i tytuły: aran (król), rîs (królowa), caun (książę), hîr (pan, władca), hiril (pani, władczyni), arphen (szlachcic), ithron (czarodziej), condir (burmistrz), rochben (jeździec), ceredir (twórca), thavron (cieśla, budowniczy), orodben (góral), pethron ('opowiadacz'), cennan (garncarz)

Rodzina: herven (mąż), herves (żona), dîs (panna młoda), adar (ojciec), naneth (matka), ion (syn), sell (iell) (córką), muindor (brat), muinthel (siostra), gwanunig (bliźniak), gwanur (kuzyn, krewny)

TEKST

ileb ma ymo bryma

ma i'c'm. b'ma ma ma ka'c' c'ab'm'm. l'i' ma'yma a'm i' l'y'm
 b'y'ma. a' i'm'm l'i' p'p' b' ma' b'y'm
 g' l'y'd p'c'h'm ma'm p'a'm. n' a'y'c'h'm. g' l'e'm c'p'a'b'i'
 b'a'm ma'yma n' c'p'a'b'm p'a'ma. y'd i' d'b'a'c'h'm p'c'h'b'm p'a'c'i'
 p'a'c'h'm d'b. n' i' y'ma ma'yma b'c'h'm.
 i'c'm ma'yma ma y'd p'a'ma i' l'y'm b'y'm i' a'y'c'h'm. ma ka'c'
 b'c'm l'i' l'y'm l'p'a' b' b'e'ma i' ma'yma y'ma b'p'a'c' l'y'm l'y'd ma'm
 y'ma b'y'ma.

I phith en aran fern

Be Eolair, i venn 'n in edhil leithianner,
 ha narn iaur o haran fern. lo anann ho
 ebent

i phith nu firias:

'Es sarch telithon nan edain, ar
 grogathar. Or hain lodatha faer nîn ar
 cenithon bain. Yrch o Chithaeglir
 tolthathar dulu daged i chyth. Ar i ardh
 nîn athelitha.'

Eolair trenar in yrch ebennir o haran
 fern a grogasser. In edhil thelir hi hired
 had af fuin a ned arad aphadol hired i
 harch nana ran fern.

Słowa króla umarłego

Według Eolaira, mężczyzny, którego
 elfy uwolniły, to (jest) opowieść stara o
 królu umarłym. Dawno temu on
 powiedział te słowa nim umarł:

'Z grobu przyjdę do ludzi i przelękną
 się. Nad nimi popłynie duch mój i
 zobaczę wszystko. Orkowie z Gór
 Mglistych przyjdą z pomocą zabić
 wrogów. I królestwo moje znów
 przyjdzie.'

Eolair opowiada, (że) orkowie mówili o
 królu umarłym i bali się. Elfy decydują
 teraz znaleźć miejsce na noc(leg) i w
 dniu następnym znaleźć grób umarłego
 króla.

GRAMATYKA

PRZYMKI

Powiemy teraz o przyimkach, które powodują mutację innego typu niż poznane do tej pory. Dla większości przyimków, które teraz wprowadzimy, będzie to mutacja mocna, w jednym przypadku mutacja płynna.

Muszę tu dodać, że Tolkien w swoich pismach nie wspominał nigdy o mutacji płynnej i jej istnienie zostało wywnioskowane na podstawie ogólnych zasad, zatem jest to sprawa dość niepewna. Na szczęście mutacja płynna jest zjawiskiem rzadkim.

Tym razem poznamy następujące przyimki:

o (od) ((pochodzący) z)

Celebrimbor o Eregion (Celebrimbor z Eregionu)

nen o Chithaeglin (woda z Gór Mglistych)

sarn od Orthanc (kamień z Orthanku)

ned (do, w (czasie))

minnon ned adab (wchodzę do domu)

telin ned laer (przychodzę w lecie)

ed (z (czegoś) na zewnątrz, angielskie *out of*)

ed annon (z drzwi (na zewnątrz))

es sarch (z grobu)

e thaur (z lasu)

or (na (wierzchu czegoś), ponad)

or amon (na górze)

or chaw (na wierzchołku)

Przyimek **o** przed samogłoską zmienia się w **od**. Pamiętajcie, że istnieje też inny przyimek **o** (na temat czegoś) i że ten przyimek dodaje **h-** do rzeczownika zaczynającego się na samogłoskę. Zwykle te dwa przyimki rozróżniamy po tym, że powodują różne mutacje, ale są też takie sytuacje, kiedy znaczenie rozpoznajemy z kontekstu.

Oryginalnie **ned** oznacza „do”, ale może być też używany do określania czasu, np.: **ned laer** (kilka dni w lecie, w jakimś czasie na początku lata).

MUTACJA MOCNA

Mutacja mocna powodowana jest przez przyimki **o** (starosindarińskie **od**) i **ed**. Oba przyimki skracają się (do **o** i **e**) jeśli następne słowo zaczyna się od spółgłoski. Pojawia się problem odróżnienia **e** – skrótu od **ed** i **e** – skrótu od **en** tworzącego dopełniacz. W tym drugim przypadku zwykle między **e** a rzeczownikiem wstawiamy myślnik, w pierwszym przypadku stosujemy zapis bez myślnika. Jeśli piszemy tengwarem, zostawiamy nieco większy odstęp pomiędzy **e** a następnym wyrazem jeśli chodzi nam o skrót od **ed**.

Mutacja mocna może także być powodowana w wyrazach złożonych jeśli pierwszy ich składnik kończy się na **-t** lub **-d**. Przykładem może tu być zastosowanie przedrostka **ad-** (ponownie, jeszcze raz).

Dla ‘twardych’ dźwięków, mocna mutacja zachowuje się jak nosowa:

p-, t-, c- zmieniają się w **ph-, th -, ch-**:

calad (światło) → **e chalad** (ze światła)

taur (las) → **e thaur** (z lasu)

h- zmienia się w **ch-**:

hammad (ubranie) → **e chammad** (z ubrania)

hw-, lh-, rh- zmieniają się w **w-, thl -, thr-**:

hwest (wiatr) → **e west** (z wiatru)

lhug (wąż) → **e thlug** (z węża)

b-, d-, g-, m- i n- nie zmieniają się, ale przedimek nie ulega skróceniu:

Gondor → **o Gondor** (Gondoru [np. rycerz])

nath (sieć) → **e nath** (z sieci)

l-, r- nie zmieniają się, jednak przyimek ulega skróceniu:

Lothlórien → **ed Lothlórien** (z Lothlórien)

rem (sieć) → **ed rem** (z sieci)

th-, f-, s- nie zmieniają się, ale przyimek czasami ulega upodobnieniu:

sarch (grób) → **es sarch** (z grobu)

falch (rozpadlina) → **ef falch** (z rozpadliny)

thôl (hełm) → **eth thôl** (z hełmu)

MUTACJA PŁYNNNA

Mutacja płynna¹⁶ powodowana jest zwykle przez głoski **-r** i **-l**. Może występować po przyimku **or** (na, ponad) lub w wyrazach złożonych gdy ich pierwszy element kończy się na jedną z wymienionych głosek, np. **morchant** (cień) złożony ze słów **mor** (ciemny) i **cant** (kształt). Mutacja płynna przebiega według następujących reguł:

p-, t-, c- zmieniają się w **ph-, th -, ch-**:

taur (las) → **or thaur** (nad lasem)

caw (wierzchołek) → **or chaw** (na wierzchołku)

lh- i rh- zmieniają się w **'l- i 'r-**:

lhug (wąż) → **or 'lug** (na wężu)

s- nie zmienia się:

salph (zupa) → **or salph** (nad zupą)

Wszystkie pozostałe spółgłoski zmieniają się według reguł mutacji słabej.

NOWE PRZEDROSTKI

¹⁶ *Komentarz Galadhorna*: Ten typ mutacji nie znajduje potwierdzenia w pismach Tolkiena i jest oparty na teorii Davida Salo. Możliwe, że tego typu mutacja w ogóle nie zachodziła w sindarinie.

Istnieją przedrostki powodujące mutację mocną i mutację płynną. Mutację mocną powoduje prawdopodobnie przedrostek

ad- (ponownie, znowu)

ertha- (zjednoczyć) → **adertha-** (zjednoczyć ponownie)

tol- (przyjść) → **athol-** (przyjść ponownie)

Przedrostek **ar-** czasami powoduje mutację płynną, a czasami lenicję:

ar- (królewski, szlachetny)

pen (ktoś) → **arphen** (ktoś szlachetny)

Istnieje jednak inny przedrostek **ar-** zupełnie niezwiązany z poprzednim. Powoduje on tylko mutację płynną:

ar- (bez czegoś)

nedia- (liczyć) → **arnediad** (nieprzeliczony)

PRZEDIMEK OBOCZNY

Czasami, rodzajnik określony lub zaimek względny pojawiają się w takiej sekwencji, że trudne je wymówić, jak np.: **i in edhil egennir** (których to elfów widział). W takim przypadku, przedimek **i** może przyjąć formę '**n**', która spowoduje, że zdanie będzie łatwiejsze w wymówieniu.

LICZEBNIKI PORZĄDKOWE

Liczebniki porządkowe w sindarinie to:

minui = pierwszy

tadui (edwen) = drugi

nellui (nail) = trzeci

canthui = czwarty

lefui = piąty

enchui = szósty

odothui (othui) = siódmy

tollui (tolothen) = ósmy

nedrui = dziewiąty

caenui = dziesiąty

SŁOWNICZEK

sindarin	polski
ardh	królestwo
arphen	szlachcic, ktoś dobrze urodzony
faer	duch
loda-	dryfować, unosić się na powierzchni
nedia-	liczyć
pen	ktoś
sarn	kamień, głąz

ROZMÓWKI — CZAS

Nie możecie oczekiwać od elfa (w końcu nieśmiertelnego), że spojrzy na zegarek i poda wam dokładną godzinę. Jednak można umówić się z elfem na jakiś konkretny czas, jeśli tylko zechcecie zaryzykować, że trochę sobie poczekacie. Jeśli chcecie umówić się na następne spotkanie z elfem, przy pożegnaniu powiedzcie:

Man lû achenithanc? = Kiedy się zobaczymy?

Man lû telithal na nin? = Kiedy do mnie przyjdiesz?

Man lû gevedithanc? = Kiedy się spotkamy?

Możecie wyznaczyć dzień spotkania:

Erin dolothén Nínui. = W (dniu) 8. lutego.

lub

Uin dolothén Urui. = W 9. dniu sierpnia.

Zauważcie różnicę pomiędzy **erin** (w tym), określającym datę oraz **uin** (z tego), oznaczającą odległość czasową od danej daty, co oznacza w rzeczywistości jeden dzień więcej. Nie mylcie tego albo spóźnicie się na spotkanie.

Możecie z grubsza określić godzinę:

Ned amrûn = 0 wschodzie słońca

Ned thîn = 0 zmroku

Ned aduial = Wieczorem

A jeśli nie chcecie się spotykać w podanym terminie, powiedzcie tak:

Ú-belin teled. = Nie mogę przyjść.

Można wtedy będzie wyznaczyć spotkanie w innym terminie. Elfowie mają czas...

W umawianiu się na spotkania mogą wam się przydać takie słówka:

Miesiace: Narwain (styczeń), Nínui (luty), Gwaeron (marzec), Gwirth (kwiecień), Lothron (maj), Nóruí (czerwiec), Cerveth (lipiec), Urui (sierpień), Ivanneth (wrzesień), Narbeleth (październik), Hithui (listopad), Girithron (grudzień)

Pory roku: echuir (przedwiośnie), ethuil (wiosna), laer (lato), iavas (późne lato, żniwa), firith (późna jesień), rhîw (zima)

Pory dnia: amrûn (wschód słońca), aur (dzień, poranek), arad (dzień), thin (wieczór, zmrok), dû (zachód słońca), tinnu (wczesna noc), daw (noc)

Imiesłów czynny jest przymiotnikiem utworzonym od czasownika. Opisuje jaki jest ktoś, kto wykonuje czynność, np. ktoś kto *patrzy* jest *patrzący*. W języku polskim imiesłowy czynne kończą się na *-ący, -ąca, -ące*.

Od czasowników typu A imiesłowy czynne tworzymy zastępując ostatnie **-a** formy podstawowej końcówką **-ol**:

lacha- (płonąć) → **lachol** (płonący)
ertha- (zjednoczyć) → **erthol** (jednoczący)
linna- (śpiewać) → **linnol** (śpiewający)

Uwaga dla wszystkich porównujących sindarin z językiem angielskim:

Imiesłów czynny nie jest tą samą formą, która występuje w angielskim czasie Present Continuous, mimo że po angielsku obie te formy przypadkowo brzmią to samo. Zdanie typu *A man is singing* nie tłumaczymy: *człowiek jest śpiewający*. Nie mamy potwierdzenia, czy w sindarinie istnieje czas Present Continuous (choć taki czas istnieje w quenyi). Prawdopodobnie sindarińskie **benn linna** = *mężczyzna śpiewa* odpowiada dwom angielskim czasom: *A man is singing* i *A man sings*.

W sindarinie imiesłowy czynne używane są również w roli imiesłówów współczesnych. Imiesłowy współczesne w języku polskim kończą się na *-ąc* (np. *widząc*) i używamy ich do opisywania czynności dziejących się w tym samym czasie:

Linnol gen cennin (Śpiewając widzę cię)

IMIESŁOWY UPRZEDNIE

Imiesłów uprzedni także jest przymiotnikiem utworzonym od czasownika, ale opisuje to, co stało się wcześniej przed jakąś inną czynnością. W języku polskim imiesłowy uprzednie kończą się na *-wszy, -wszy, np. od słowa zobaczyć* mamy formę *zobaczywszy*.

W sindarinie takie imiesłowy tworzymy od czasowników typu A zastępując ostatnie **a** formy podstawowej końcówką **-iel**:

ertha- (zjednoczyć) → **erthiel** (zjednoczywszy)

Prawdopodobnie głoska **i** występująca w tej końcówce powoduje dobrze nam znany przegłos -i jeśli w czasowniku występowały samogłoski **a** lub **o**:

lacha- (płonąć) → **lechiel** (zapłonawszy)

Jeśli czasownik kończy się na **-ia**, pojawiają się pewne nieregularności, opowiemy o nich w lekcji 17.

Jeśli nie lubicie używać imiesłówów uprzednich, możecie imiesłowy uprzednie tłumaczyć dodając słówko *po*:

Lechiel i naur lostannen. (Rozpaliwszy ogień zasnąłem = Po rozpaleniu ognia zasnąłem.)

IMIESŁOWY BIERNE

Ostatni rodzaj imiesłowu także jest tworzony od czasowników – opisuje on, jaki jest ktoś (lub coś) na skutek wykonania pewnej czynności. Jeśli *widzę* kogoś, to jest on *widziany*. W języku polskim imiesłowy bierne kończą się na *-ny, -na, -ne, -ty, -ta, -te*. W sindarinie imiesłowy bierne tworzymy poprzez dodanie do formy podstawowej końcówki **-nnen**:

lacha- (rozpalić) → **lachannen** (rozpalony)
ertha- (zjednoczyć) → **erthannen** (zjednoczony)

Jeśli w utworzonym w ten sposób imiesłowie powtarzałyby się dwa razy zbitka **-nn-**, można taką formę skrócić:

linna- (śpiewać) → **linnen** (zaśpiewany)

Wydaje się, że imiesłowy czynne nie tworzą form liczby mnogiej (to właśnie odróżnia sindarińskie imiesłowy czynne od przymiotników). Imiesłowy bierne tworzą liczbę mnogą poprzez przegłos *-i*:

ardh erthannen (królestwo zjednoczone) → **airdh erthennin** (królestwa zjednoczone)

Teoretycznie nieprzechodnie czasowniki mogłyby utworzyć imiesłów bierny używając końcówki **-ssen** --- jest jednak niejasne, jak czasownik, który z definicji nie może występować w stronie biernej, miałby mieć imiesłów bierny. W języku polskim, formalnie nieprzechodnie czasowniki mają jednak takie formy, np. „uśmiechnięty”, chociaż jest to raczej skrócony imiesłów uprzedni „uśmiechnąwszy się”, zamiast biernego „zostać uśmiechniętym”. Nie wiadomo, czy **mudassen** byłby poprawną (bądź lepszą) alternatywą dla **múdiel** (potrudziwszy się).

IMIESŁOWY TWORZONE OD CZASOWNIKÓW TYPU I

IMIESŁOWY CZYNNE I WSPÓŁCZESNE

Od czasowników typu I imiesłowy czynne tworzymy dodając końcówkę **-el** do rdzenia:

ped- (mówić) → **pedel** (mówiący / mówiąc)
tol- (przyjść) → **todel** (przychodzący / przychodząc)

Jeśli rdzeń czasownika zawierał głoskę *i*, to dodawaną końcówką jest **-iel**:

tir- (oglądać, strzec) → **tiriel** (strzegący / strzegąc)
fir- (umrzeć) → **firiel** (umierający / umierając)

Widzieliśmy już wcześniej, że używając **-weg** można również utworzyć formę czasownikową. Różnica w znaczeniu jest taka, że **tirweg** opisuje zwyczaj, tj. osobę będącą czujną w ogóle, podczas gdy **tiriel** opisuje stan, tj. osobę obserwującą coś właśnie teraz.

Zaprzeczony, **údir** odnosi się do osoby nie będącej czujną zazwyczaj, a **údiriel** to ktoś nieczujny właśnie teraz.

IMIESŁOWY UPRZEDNIE

Imiesłowy uprzednie tworzymy od czasowników typu I dodając **-iel** do rdzenia czasownika. Ostatnia samogłoska rdzenia ulega ponadto wydłużeniu. Z powodu przesunięć samogłoskowych w języku starosindarińskim występują tu pewne nieregularności: **á** zmienia się w **ó**, **ó** zmienia się w **ú**, **é** zmienia się w **í**:

tol- (przyjść) → **túliel** (przyszły)
mad- (jeść) → **módiel** (zjadły)
ped- (mówić) → **pídiel** (powiedział)

Jeśli samogłoską rdzenia jest **i** to przesunięcie nie występuje a głoska **i** po prostu ulega wydłużeniu:

fir- (umrzeć) → **fíriel** (umarły)
tir- (obserwować, strzec) → **tíriel** (obejrzał, ustrzegł)

IMIESŁOWY BIERNE

Imiesłowy bierne czasowników typu I tworzymy poprzez dodanie do formy czasu przeszłego w 3 osobie liczby pojedynczej końcówki **-en**:

dar- (zatrzymać) → **darn** (zatrzymał) → **darnen** (zatrzymany)
sol- (zamknąć) → **soll** (zamknął) → **sollen** (zamknięty)
tir- (obserwować) → **tirn** (obserwował) → **tirnen** (obserwowany)

Znowu zaobserwujemy tu znajome zmiany dźwiękowe: jeśli czas przeszły kończył się na **-nt/-nd**, **-nc** lub **-mp**, to przed dodaniem końcówki zbitki te zmieniają się odpowiednio w **-nn-**, **-ng-** i **-mm-**:

ped- (mówić) → **ebent** (mówił) → **pennen** (powiedziany)
dag- (zabić) → **adhanc** (zabił) → **dangen** (zabity)
redh- (siać) → **erend** (zasiał) → **rennen** (zasiany)

Imiesłowy bierne czasowników typu I również tworzą liczbę mnogą poprzez przegłos **-i**:

annon chollen (brama zamknięta) → **ennyn chellin** (bramy zamknięte)

IMIESŁOWY CZASOWNIKÓW Z ANALOGICZNYM CZASEM PRZESZŁYM

Imiesłowy mają raczej tendencję do odzwierciedlania pierwotnych form czasowników, niż swoich późnych form.

IMIESŁÓW CZYNNY (WSPÓŁCZESNY)

Np. czasownik **aphad-** miałby raczej imiesłów czynny **aphadol** niż **aphadel**, gdyż musiał mieć końcówkę **-a** w czasie teraźniejszym we wcześniejszym etapie. Podobnie, nawet jeśli podstawowy czasownik ma analogiczny czas przeszły na **-ant**, to prawdopodobnie wciąż tworzy imiesłów czynny, tak jakby był czasownikiem typu I. Stąd:

aphad- (iść za) → **aphadol** (następujący)
mel- (kochać) → **melel** (kochający)
gar- (mieć) → **garel** (mający)

IMIESŁÓW WSPÓŁCZESNY

Ponieważ tworzenie imiesłowu współczesnego wydaje się być dość podobne dla prostych i pochodnych czasowników, nie powinno być dużych problemów.

Prawdopodobnie zawsze jest wskazane wydłużanie samogłoski rdzennej, bez względu na czas przeszły czasownika.

aphad- (iść za) → **aphadiel** (nastąpiwszy)

mel- (kochać) → **melel** (pokochawszy)

gar- (mieć) → **garel** (posiadłszy)

IMIESŁÓW BIERNY

Z powodu tendencji imiesłówów do zachowywania starszych form czasowników widoczny jest czasami stary wrostek czasu przeszłego **-n-**, który tworzy inny czas przeszły. Np. **tirnen** (obserwowany) został utworzony na podstawie starszego czasu przeszłego **tirn**, a nie bardziej współczesnego **tiriant**.

To jest moment, w którym sprawy zaczynają się komplikować --- dla pewnych czasowników nawet wzmocnienie samogłoski rdzeniowej nie zachodziło w czasie przeszłym. Widzimy idealnie regularny imiesłów bierny w

thor- (chronić) → **othur** (chronił) → **thoren** (chroniony)

ale z drugiej strony prawdopodobnie

hol- (zamykać) → **ochul** (zamknął) → **hollen** (zamknięty)

Bardzo trudno zdecydować, które formy powinny być wskazane dla danego czasownika – możliwe, że często obie są właściwe.

Jeszcze dla innych czasowników imiesłów bierny jest tworzony bezpośrednio z formy analogicznego czasu przeszłego:

sog- (pić) → **sogant** (wypił) → **sogannen** (wypity)

SŁOWNICZEK

sindarin	polski
ambenn	w górę po zboczu, na górę
dadbenn	w dół po zboczu, na dół
delia-	ukryć
gosta-	bać się
harna-	zranić
lad	dolina
orthor-	pokonać
tithen	mały

ROZMÓWKI — NA ŁONIE NATURY

Jeśli wybieriecie się z elfami w podróż, nie powinniście w ciszy gapić się na drogę pod nogami. Elfy kochają przyrodę i zauważają po drodze setki szczegółów. Spróbujcie się także do tego przyzwyczaić, obserwujcie naturę, jaka was otacza. A jeśli odkryjecie coś ciekawego zwróćcie na to uwagę towarzyszy podróży:

Tiro! (Popatrz!) **Ceno!** (Zobacz!) **Alae!** (Ujrzyj!)

Nie mówcie tak po prostu: „Zobacz, liść!”. Starajcie się być bardziej poetyczni. Możecie dokonywać porównań używając słów:

be = jak (powoduje lenicję)

sui = jak (prawdopodobnie nie powoduje lenicji)

Sui cōl lilthar i laiss vin i 'waew. (Jak złoto tańczą liście na wietrze.)

I hûl bresta i ngylf be aear. (Wiatr faluje gałęziami jak ocean.)
Sui silith rimma i nen. (Jak srebro pieni się woda.)

Także zwierzęta można opisać bardzo poetycko:

Lim i raun e-thôr min gwilith balan. (Szybki (jest) lot orła na niebie szerokim.)
Tiro i rem gelair en ungol vin galad. (Zobacz sieć lśniącego pajaka w świetle.)

Do opisywania natury mogą się wam przydać:

Drzewa: tathor (wierzba), doron (dąb), mallorn (to wiecie), fêr (buk), thôn (sosna), ereg (ostrokrzew), lalven (wierzba), tulus (topola)

Mniejsze rośliny: athelas (to też wiecie), salch (trawa), thâr (trzcina), salab (zioło), loth (kwiat), aeglos (kolcolić, rośnie na wrzosowiskach, podobny do jankowca tylko biało kwitnie), hwand (grzyb), uil (wodorost)

Ptaki: alph (łabędź), corch (wrona), cugu (gołąb), dúlin (słownik), heledir (zimorodek), maew (mewa), *mornaew (kruk), tavor (dzieciół), thoron (orzeł), tuilinn (jaskółka)

Inne zwierzęta: annabon (słoń), aras (jeleni), brôg/megli (niedźwiedź), cabor (żaba), draug/garaf (wilk), gaur (wilkołak), gwilwileth (motyl), half (muszelka, małż), hû (pies), lyg (wąż), lim (ryba), lhûg (wąż), limlug (wąż morski), nâr (szczur), raw (lew), roch (koń), ungol (pajak)

INDEKS

C

czasownik

analogiczny cz. przeszły typu A, 80
analogiczny cz. przeszły typu I, 78
bezokolicznik dla A, 25
bezokolicznik dla I, 46
być, 20
być cz. przyszły, 75
być tryb rozkazujący, 71
cz. przeszły nieprzechodnich typu A, 58
cz. przeszły przechodnich typu A, 58
cz. przeszły typu I, 69
cz. przyszły typu A, 74
cz. przyszły typu I, 74
cz. teraźniejszy dla A, 24
cz. teraźniejszy dla I, 45
gerundium dla I, 46
gerundium typu A, 26
imiesłów bierny A, 96
imiesłów bierny analog., 97
imiesłów bierny I, 97
imiesłów czynny A, 95
imiesłów czynny analog., 97
imiesłów czynny I, 96
imiesłów uprzedni A, 95
imiesłów uprzedni I, 97
imiesłów współczesny analog., 97
końcówki osobowe, 24
podział, 24
przeczący "u-", 53
przegłos w klasie I, 45
tryb rozkazujący - negacja, 52
tryb rozkazujący dla A, 26
tryb rozkazujący dla I, 46

L

liczebnik

główny, 75
porządkowy, 92

M

mutacja

mieszana, 86
mocna, 90
nosowa, 40
płynna, 91
po spółniku 'a', 34
podział, 31
powstanie, 31
słaba (lenicja), 33

N

negacja

faktów, 52
zamiarów, 52

P

przedeimek

nieokreślony, 18
oboczny, 92
określony, 18
przymek, 63, 84, 90
określony, 86
skrócenie, 85
przymiotnik, 50
funkcja orzecznika, 50
intensyfikacja, 51
negacja, 52
st. najwyższy, 52
st. wyższy, 51

R

rzeczownik

dopełniacz, 18
liczba mnoga, 38
liczba mnoga nieregularna, 64
liczba mnoga słów na -ai, 71
liczba mnoga słów na -u, 75
liczba mnoga zbiorowa, 81
negacja, 53

S

składnia

ACI, 25
negacja, 52
zdanie złożone, 53

słowotwórstwo

przedrostki, 56, 92
przymiotnik, 51

spójnik

i, 27
'i', 34

Z

zaimki

dzierżawcze, 57
emfatyczne, 20
forma dopełnienia, 66
forma formalna, 19
nieemfatyczne, 20
podział, 19
wskazujące, 71
względne, 53, 82

